

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1. ŘEČ A VÝVOJ FOREM KOMUNIKACE.....	10
1.1 VÝZNAM ŘEČI V EVOLUCI ČLOVĚKA.....	10
1.2 VÝVOJ FOREM KOMUNIKACE A MÉDIÍ V PRŮBĚHU DĚJIN.....	11
1.3 ROZDÍL V PŘENÁŠENÝCH OBSAZÍCH.....	15
2. VÝZKUM ZMĚN KOMUNIKAČNÍHO CHOVÁNÍ.....	20
2.1 KVANTITATIVNÍ ZMĚNY.....	20
2.2 KVALITATIVNÍ ZMĚNY.....	21
2.3 MÉDIA A JEJICH ZÁKLADNÍ FUNGOVÁNÍ VE VZTAHU K ČLOVĚKU.....	21
2.4 ZDRAVOTNÍ DOPADY.....	27
2.5 OTÁZKA ZÁVISLOSTI.....	29
PRAKTICKÁ ČÁST	
3. PRAKTICKÝ VÝZKUM.....	31
3.1 CÍL VÝZKUMU.....	31
3.2 FORMA VÝZKUMU, POUŽITÉ METODY A CHARAKTERISTIKA SOUBORU.....	31
3.3 HARMONOGRAM POSTUPU.....	32
3.4 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	33
ZÁVĚR.....	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	62
PŘÍLOHA.....	65

ÚVOD

V dnešní době je více než zřejmé, jak obrovskou měrou se technický vývoj a nutnost používání nových komunikačních médií promítá do každodenního pracovního i soukromého života. Využívání moderních forem komunikace s sebou nese jak pozitivní, tak i negativní rysy. Pro plné pochopení jejich možností, ale i rizik, je nutný velice vědomý přístup k zacházení s nimi: ruku v ruce se stále větší sofistikovaností těchto médií jde na povrch čím dál zřetelnější vystupující vlna různých forem závislostí, které se s používáním těchto médií objevují. Ačkoli se pod slovem „závislost“ rozumělo dříve především návykové zneužívání konkrétních fyzikálních látek (např. alkohol, různé druhy psychoaktivních látek, a další), je v současné době formálně vykládán jako stav, kdy má člověk nebo zvíře fyzickou nebo psychickou potřebu něco konkrétního konat nebo přijímat.¹ Do této definice tedy spadá i návykové využívání médií jako něčeho jiného než pracovního nástroje.

Spolu s možným vznikem závislosti na nových komunikačních médiích je zřetelná proměna komunikačního chování. Chápeme – li komunikaci jako základní projev lidské bytosti, je nutné vědět, do jaké míry se změny v komunikačním chování projevují, a jakým způsobem člověka ovlivňují.

Cílem této práce je zaprvé popis dostupných teoretických poznatků týkajících se moderních a informačních technologií a jejich vlivu na komunikaci včetně nástinu vývoje sociálního aspektu řeči jako základu komunikace, za druhé analýza zjištěných poznatků ve změnách komunikačního chování, získaných pomocí empirického výzkumu. Metody, které byly použity při zpracování bakalářské práce, jsou deskripce dostupných teoretických poznatků, dotazníkové šetření, statistické metody zpracování výzkumných dat a v neposlední řadě analýza a syntéza zjištěných poznatků.

Inspirací pro tuto práci se stal výzkum Uwe Buermanna, který provedl pro Institut pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM), a ve kterém charakterizuje možné příčiny a následky změn v komunikačním chování, a to nejen v kvantitativním, ale především v kvalitativním slova smyslu. Rámec mé práce je ohraničen lokací danou pro výzkum a

¹ Wikislovník [online]. 2010 [cit. 2011-04-03]. Závislost. Dostupné z WWW: <<http://cs.wiktionary.org/wiki/z%C3%A1vislost>>.

vzhledem k dynamickému vývoji komunikačních médií také časem, kdy byl tento výzkum prováděn.

1. ŘEČ A VÝVOJ FOREM KOMUNIKACE

„Člověk se liší od ostatních živých organizmů třemi vlastnostmi: chůzí zpříma, obratností rukou a řečí.“²

1.1 Význam řeči v evoluci člověka

V evoluci člověka nacházíme dva okamžiky, kdy dochází k největším vývojovým skokům, díky kterým se člověk začal odlišovat od zvířete a nastoupil cestu diferencovaného vzestupného vývoje. Těmito okamžiky jsou uvolnění předních končetin napřímením postavy a schopnost začít komunikovat pomocí řeči. Je to právě řeč, co člověku umožňuje sdělovat své myšlenky, pocity a city jinému člověku, respektive slyšet, co žije v duši jeho protějšku. „Řeč osvobozuje člověka z jeho osobní samoty a vytváří mezi lidmi most základů, na kterých může vyrůstat lidské společenství.“³

Teprve s rozvojem řeči hovoříme o možnosti rozvoje myšlení, které stejně jako se dělo v historickém vývoji člověka, děje se u každého lidského jedince v průběhu jeho ontogenetického vývoje, není – li narušen. Posloupnost triády chůze – řeč – myšlení je základem zdravého vývoje člověka v jeho nejujtější věku, je nutné ji respektovat pro další zdravý vývoj.

V historickém rozvoji technického aspektu současné civilizace najdeme paralelu tomuto vývoji lidské bytosti – člověk díky své vynalézavosti stvořil nejprve stroje umožňující rychle překonávat velké vzdálenosti, následně přístroje umožňující konzervovat řeč či ji přenášet na velkou vzdálenost, a nakonec vymyslel taková zařízení, která mu umožnila emancipovat se od nutnosti uskutečňovat mechanické myšlenkové pochody. Dr. Edwin Hübner hovoří v nadsázce o tom, že člověk naučil stroje „chodit, mluvit a myslet“.⁴

Ačkoli jdou všechny tři etapy tohoto technického vývoje ruku v ruce, a je zřejmé, že v souvislosti s tématem závislosti by se dalo hovořit o kterékoli z nich, teprve s rozvojem no-

² OHNESORG, Karel. *Naše dítě se učí mluvit*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 67 s. ISBN 80-04-25233-8, str. 5

³ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 7

⁴ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 8

vých komunikačních médií a jejich platform se dostáváme do oblasti téměř čistě psychologické, která nás bude zajímat. Jedním z hlavních důvodů je právě změna forem komunikace a jejího obsahu postihující kvalitu řeči jako fenoménu, a tedy i kvalitu vztahu jednotlivého člověka vůči jeho lidskému okolí.

Řeč je pouze člověku vlastní účelové jednání, jímž se sdělují a vyžadují myšlenky, pocity a přání, a to prostřednictvím kulturně daných symbolů a pravidel pro jejich řazení.⁵

Úloha řeči se zdá býti dostatečně jasná – vyjadřovat pocity a myšlenky vůči druhým lidem. Ovšem to, že se tak děje ve vztahu k druhému, je velice důležitý detail, neboť bez potřeby reflexe druhého člověka zaniká i jakýkoli důvod cokoli řečí vyjadřovat. Reflexe druhého člověka v porozumění mého sdělení je nutným předpokladem pro rozvoj řečových schopností. Zde se řeč stává vazbou, která člověka začleňuje do sociální sítě mezilidských kontaktů a naznačuje mu jeho roli a úlohu v konkrétních životních situacích. Mimo to zde probíhá potřebná plná individuální realizace.

1.2 Vývoj forem komunikace a médií v průběhu dějin

Jiná než řečová, tzn. obrazná zpodobení událostí a symbolická ztvárnění jiných (například náboženských či kultických) obsahů umožnilo uchování informací v nejširším slova smyslu po delší časová období, a jsou – li tato ztvárnění nanesená na přenosný materiál, jako například na hliněné tabulky, kámen nebo pergamen, také překonání vzdáleností prostorových.

Aby média mohla plnit svůj účel, musí vysílající i přijímající mluvit stejnou řečí. U obrazných nebo symbolických ztvárnění to znamená, že tyto obrazy a symboly musí mít pro zprostředkujícího stejný význam jako pro příjemce. Není – li tato jednoduchá podmínka splněna, dochází nutně k nedorozuměním nebo dokonce k tomu, že zpráva nakonec nemůže být vůbec pochopena. Vedle vlastního obsahu tedy musí být zprostředkována, respektive musí existovat také příslušná pravidla výkladu pro pochopení zprávy.

Totéž platí samozřejmě i pro řeč: abychom mohli řeči rozumět, musíme se jí naučit. Na rozdíl od jiných forem a pravidel komunikace (jako například písemná zpráva) si však řeč

⁵ SAPIR, Edward, cit. u John Lyons: *Die Sprache*, 1992

ve společenství dalších lidí osvojujeme sami od sebe díky řečovým vzorcům přejímaných z okolí. Z dnešního pohledu to s osvojením si schopnosti čtení a psaní vypadá podobně; stále ještě vysoký počet analfabetů však ukazuje, že osvojení si psané řeči neprobíhá tak automaticky, jak bychom se mohli domnívat. Jedním z důležitých faktorů v tomto ohledu je vysoká míra abstrakce psané řeči. Psanou řeč je tedy třeba vědomě se naučit. Kdo nepovažuje za nutné naučit se číst a psát, neudělá to ani v kultuře založené na písmu. Tato okolnost má pro studium historického vývoje médií velký význam. Skutečnost, že v dřívějších dobách dovedlo po dlouhá období číst a psát jen málo lidí, nebyla dána pouze chybějícím systémem veřejného vzdělávání a neexistujícími veřejnými knihovnami, nýbrž i nedostatečnou potřebou lidí. Profánně řečeno: dokud se lidé všechno, co chtěli vědět, mohli uspokojivým způsobem dozvědět přímo od druhého člověka, nic je nenutilo naučit se číst a psát. Aby se psaná řeč mohla stát hromadným médiem, muselo dojít k vystupňování potřeby sdělování, touhy po vědění a úbytku schopnosti vzpomínání.

Uwe Buermann dále uvádí, že to bylo především prostorové rozšíření jednotlivých národů, které s sebou přineslo nutnost komunikace na větší vzdálenost. Vedle posílů, kteří mohli pěšky, koňmo či jinak doručovat ústní nebo písemné zprávy na větší vzdálenost, tak již ve starověku vznikaly optické informační systémy, jimiž mohly být dohodnuté zprávy předávány – ať už prostřednictvím kouřových signálů nebo pomocí zrcadel či praporků. Popudem k rozvoji všech těchto systémů nebyla jen potřeba překlenout větší vzdálenost, ale především potřeba možnosti učinit to co možná nejrychleji. Zajímavé je, že vznik takových systémů zaznamenáváme jen v centralistických státech, což opět podtrhuje význam touhy po vědění (v tomto případě panovníků) jako motivu pro využívání a rozvoj médií.⁶

V průběhu novodobého vývoje se změnila také média. Touha stále většího počtu lidí po tom, aby si sami mohli číst knihy, si žádala nové metody kopírování, a vedla tak ke vzniku tisku, a to až ke Gutenbergovým pohyblivým literám, čímž byly vytvořeny předpoklady nejen pro existenci knih jako hromadného zboží, ale i pro existenci dalších forem tištěných materiálů – letáků, novin, časopisů a prospektů. Touha po sdělování vlastních myšlenek, pocitů a zkušeností druhým i přes prostorovou vzdálenost vedla ke vzniku pošty. Na jiné úrovni se tyto změny projeví tím, že stále více lidí psalo knihy, a že vedle duchovních a vědeckých děl vznikaly také nové formy literatury, jako například cestopisy a romány. Knihtisk se rozšířil

⁶ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 16 – 17

natolik, že již v roce 1500 bylo natištěno v Evropě 10 milionu knih, které jsou kopiemi 35.000 titulů. Nakladatelská činnost zažívá nebyvalý boom. Na přelomu 16. – 17. stol. spatřují světlo světa první pravidelná periodika.⁷

Uwe Buermann hovoří o tom, že právě potřeba co nejvěrnějšího sdělování zkušenosti druhým, ať už přes prostorový nebo časový odstup, byla základem pro vznik a rozvoj veškerých technik, jejichž cílem je reprodukovatelným způsobem konzervovat smyslové dojmy. Malířství do novověku dospělo až k tomu, že osoby a objekty byly znázorňovány co nejvěrněji. To se dále vystupňovalo s nástupem fotografie, která umožnila pořizování skutečných momentkových snímků. Malířství v jistém smyslu dosáhlo konce svého vývoje. Avšak místo aby zmizelo, vyvíjelo se dále, když se opět začalo vzdalovat od čistě vnějšího zobrazování.

Další vývoj od fotografie k filmu, a tím i ke zdánlivě pohyblivému obrazu, umožnil konzervaci nejen momentkových snímků, ale i časových průběhů.

Vývoj gramodesky a později magnetofonového pásku vytvořil možnost nahrávání a pozdějšího reprodukování zvuků, hudby a v neposlední řadě lidské řeči.

Během několika let tak vznikly techniky, s jejichž pomocí mohou být zaznamenávány a reprodukovány optické a akustické signály, které mohou být dále zprostředkovány a předávány v prostorovém rozšíření. Přitom ovšem i nadále platilo pravidlo: čím delší cesta, tím déle trvá doručení zasláního materiálu.

Teprve díky telegrafii padla tato rovnice – zprávy mohly být přijímány téměř okamžitě na všech propojených místech. Díky elektřině byla prolomena závislost doručení zpráv na fyzickém přenosu médií, které zprávu obsahovaly. Úsilí o využití tohoto fenoménu se šířila dvěma směry. Jednak zde byly snaha přenášet vodivými systémy bezprostředně pomocí elektrických impulsů akustické a později také vizuální informace. Vedle toho tu bylo úsilí odpoutat se od pevného vedení a přenášet elektrické signály na jakékoli libovolné místo. Plodem prvně jmenovaných snah je telefon, později také fax a kabelová televize. Druhý vývojový proud vede k rádiové technice. Nejprve vznikla možnost bezdrátové telegrafie; na ni navázalo

⁷ SEDLÁKOVÁ, Barbora. *Etf.cuni.cz* [online]. 2001 [cit. 2011-04-04]. Historie médií. Dostupné z WWW: <http://www.etf.cuni.cz/~comenius/Projekt%2001/media_historicky.htm>.

přenosné rádiové spojení, těsně následované rozhlasem a později televizí. Dosavadní závěr této vývojové řady tvoří mobilní telefony a jejich variace a bezdrátové připojení k internetu.

Rozhlas, ale i televize, především ve svém raném období v letech 1934 až 1945 v Německu zábavní a propagandistické médium nacistického režimu, představovaly pro posluchače, respektive pro diváky skutečnou revoluci.⁸ U všech dosavadních médií se zprávy a ztvárnění vztahovaly k událostem ležícím ve více či méně vzdálené minulosti. Nyní mohl být konzument médií přinejmenším u přímých přenosů bezprostředně přítomen. I když je tato přítomnost samozřejmě jen nepřímá, protože posluchač, respektive divák dostává vždy jen subjektivní výše celkové události, nebyla fascinace touto omezenou bezprostředností dodnes překonána, jak v neposlední řadě ukázalo i 11. září 2001. Nebyl to totiž tragický útok jako takový, který se postaral o to, že se politický a sociální svět od tohoto dne změnil, nýbrž okolnost, že miliony lidí západního světa byly záběry přímo přenášeny na všech kanálech do tohoto dění emocionálně vtaženy zcela jiným způsobem než v případě jiných teroristických útoků. Dalším příkladem je ochota obyvatelstva k poskytnutí finančních darů po tsunami v roce 2004 s jejími mediálně účinnými obrazy. Jinak tomu ovšem bylo po zničujícím zemětřesení v Kašmíru v roce 2005, u něhož podobné záběry chyběly. Další příkladů by se dalo nalézt veliké množství.

Elektronická média tedy v jistém smyslu překonala hranice prostoru a času. „V jistém smyslu“ už jen proto, že toto překonání platí jen ve směru bezprostřednosti. Trvanlivost konzervačních metod přitom permanentně klesala. Zatímco starověké nápisy vytesané do kamene jsou zachované i po tisíciletích, a knihy při dobré péči přečkají stovky let (stejně jako pravděpodobně i gramodesky), vydrží magnetická a optická záznamová média, pokud vůbec, možná tak po dobu jednoho lidského života, o čemž je možné přesvědčit se osobně – magnetofonové pásky, diskety, CD-romy a další nosiče mají mnohem menší životnost, v porovnání s výše zmíněnými prakticky směšně malou.⁹

Digitalizace potom znamená s ohledem na zasílání informací především optimalizaci elektrického přenosu. Místo aby se pracovalo s napětíovými vzory, umožňuje redukce infor-

⁸ VLNAS, Martin. *Blog.respekt.cz* [online]. 5.1.2007 [cit. 2011-04-04]. Triumf vůle - nacistická propaganda nebo nadčasová kinematografie. Dostupné z WWW: <<http://vlnas.blog.respekt.ihned.cz/c1-46054070-triumf-vule-nacisticka-propaganda-nebo-nadcasova-kinematografie>>.

⁹ ČEPIČKA, David; APFELBÖCK, Hermann. *Pcworld.cz* [online]. 14.8.2008 [cit. 2011-04-04]. Jaká je životnost vašich dat. Dostupné z WWW: <<http://pcworld.cz/software/jaka-je-zivotnost-vasich-dat-3796-p4000>>.

mací (0 a 1, pod proudem – bez proudu) podstatně rychlejší zprostředkování informací, v závislosti na použitém taktování. Jedná se tedy o kvantitativní, nikoli kvalitativní revoluci. Rozložení zvukových vln a obrazů na body a jejich převedení na číselné hodnoty totiž může představovat vždy jen přiblížení se k zobrazované skutečnosti. Z hlediska kvality jsou analogová média jako gramodeska, magnetofonový pásek, klasická fotografie a film nepřekonatelná. Na tom nedokáže nic změnit ani zvýšení výkonu procesoru. Digitální média jsou zkrátka pouze rychlejší, a tím i praktičtější v době, která je na rychlost orientovaná. Kromě tohoto urychlení digitalizace se v oblasti médií vlastně nic nezměnila. Pouze jednotné převedení různých původních informací na jeden informační kód (binární soustavu) umožnilo propojení různých médií, která doposud mohla být navzájem spojena jen za velkých obtíží nebo vůbec ne. Možnost současného nebo odděleného přenosu textů, nepohyblivých a pohyblivých obrázků a tónů jedním a tímtéž vedením a jedním a tímtéž přístrojem je třeba uznat jako něco nového. Zda tento vývoj představuje z hlediska dějin médií revoluci, posoudí až budoucnost.

1.3 Rozdíl v přenášených obsazích

Vedle samotných médií se přirozeně proměnila i skupina lidí, kteří příslušná média používají a tím ovšem také obsah přenášených zpráv. O obsahu velmi dávných, dosud zachovaných záznamů lidstva můžeme víceméně jen spekulovat, avšak obsahy písemných dokumentů dávných vrcholných kultur a starověku jsou dnes již povětšinou známé. Za prvé jsou to čistě věcné informace, které zajisté nebyly určeny k zachování na věčnost a vydržely dodnes jen díky způsobu konzervace (hliněné tabulky a další trvanlivé materiály). Jedná se povětšinou o informace o financích a záznamech zboží, tedy každodenní dokumenty centralistických států.

Za druhé jsou to písemné záznamy jednoznačně určené k zachování na věčnost. Jedná se o ztvárnění života a činů bohů, jejich pozemských představitelů či jejich pomocníků. Bylo posvátným úkonem zapsat všechny činy člověka (jako například faraóna) až do těch nejmenších podrobností.¹⁰

¹⁰ Starověká literatura. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Starov%C4%9Bk%C3%A1_literatura>.

Již ve starověku pak nacházíme také spisy, které budí dojem osobních zpráv jednotlivých osobností, a jeví se proto v subjektivním světle emocí. Sem patří jak cestopisy, tak i filosofické spisy. U obou druhů spisů můžeme objevit oba již popsané aspekty. Cestopisy byly většinou zprávy pro příslušného panovníka, u filosofických spisů (jako nový posun v záznamu) myšlenky jednotlivých lidí pro další generace potomků. Je příznačné, že to byli jiní lidé než ony osobnosti samotné, kdo tato díla sepisoval. Například naše znalosti o Sokratovi pochází z pera jeho žáka Platóna.

V každém případě platí, že dokud čtení a psaní nebyly obecnými kulturními dovednostmi, bylo písemně fixováno jen to, co mělo náležitý význam pro pisatele nebo pro ty, kdo ho zapsáním pověřili. S rozšířením příslušné dovednosti šlo ruku v ruce šíření fixovaných obsahů. Toto rozšíření znamenalo též to, že příslušná média přebírala i nové funkce. Soukromé poznámky a deníky sloužily k odlehčení vlastní paměti a stejnému účelu sloužily i všechny ostatní spisy. Antropologické srovnání zřetelně ukazuje, že v kulturách neznajících písmo je lidská schopnost paměti výrazně lepší než v kulturách, které písmo používaly. Obdobnou paralelu bychom našli i u malých dětí, jejichž schopnost pamatovat si, není – li narušena různými faktory, vydrží přinejmenším do doby, než se naučí pořádně číst a psát. Dle Uwe Buermanna je zde otázka co bylo dřív – buď vedla rozvíjející se kultura písma a z ní vyplývající možnost vrátit se k napsanému textu a nemuset si věci pamatovat k slábnutí paměti, anebo je přirozené slábnutí paměti odpovědné za potřebu osvojení si dovednosti psaní a čtení. Lze přepokládat, že zde svou úlohu sehrály oba faktory.¹¹

Podobný vývoj jako výše popsaný se ve zkrácené podobě odehrává u všech komunikačních médií. Ve své počáteční fázi, během níž byla technika k dispozici jen malému počtu lidí (většinou státní správě a hospodářským organizacím), se přenášený obsah omezoval na krátké a věcné informace, které byly všemi zúčastněnými považovány za náležitě důležité. S rozšířením daného média a s tím souvisejícím používáním soukromými osobami se změnil i způsob komunikace a druh komunikovaných obsahů.

Takový vývoj lze pozorovat též u informačních médií. Nejprve byly šířeny především oficiální zprávy určené konkrétním skupinám nebo širokému obyvatelstvu, například ve for-

¹¹ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 24

mě ohlášení. Teprve s narůstajícím rozšířením získaly svou pozici i jiné druhy zpráv, jako například reklama a malé soukromé inzeráty.

Poněkud jinak tomu bylo u rádia a televize, které byly od samého začátku používány jak jako informační médium, tak také jako zdroj zábavy. Zde se právě zábavní oblast ve formě hudebních vystoupení a rozhlasových, respektive televizních her postarala mimo jiné o jejich rychlé rozšíření. U televize byl teprve s jejím znovuzavedením po druhé světové válce a se založením školní televize učiněn pokus zdůraznit informační a vzdělávací aspekt tohoto média. I v těchto letech to však byly velké zábavní pořady v sobotu večer, sportovní přenosy a zvláště kriminální filmy, které lidi přivedly před obrazovku, nikoli tedy ryze informační pořady.¹²

Shrňme – li to, můžeme ohledně komunikačních médií konstatovat, že přenášené obsahy se proměnily dvěma směry. Za prvé byly zprávy státního, respektive obecního zájmu v důsledku rozšíření a soukromého používání médií doplněny takovými zprávami, které mají pouze osobní charakter. Za druhé je zde tendence v prodlužování zpráv v důsledku jejich větší dostupnosti a snížení nákladů na jejich přenos.

Na tomto místě se ještě zmiňme o dalším vývoji. Už bylo řečeno, že hnací síla pro rozvoj různých moderních médií spočívala v touze po udržování kontaktu s lidmi, s nimiž je člověk spojen, i při fyzickém odloučení. V podstatě byli lidé natolik spojeni se svým bezprostředním okolím, že se vůbec nezajímali o nadregionální nebo dokonce globální zprávy. Události v jiných regionech nebo zemích byly významné jenom tehdy, pokud zde byla osobní vazba. Člověk chtěl například samozřejmě vědět, jak se vede strýčkovi, který emigroval, nebo co zažil někdo blízký na své cestě, víc ovšem ne. V důsledku zvýšení mobility, postupného stěhování obyvatelstva do měst a neustále narůstající záplavy zpráv a sdělení z celého světa se toto dramaticky změnilo. Mnoho dnešních lidí například ví, co se děje na Blízkém východě. Přemýšlejí o hospodářském a politickém vývoji ve Spojených státech, za pomoci médií udržují pravidelný kontakt s lidmi v rodné zemi i v zahraničí; na druhou stranu nemají však nejmenší tušení, kdo je jejich voleným zástupcem v senátu, případně dokonce ani kdo je jejich bezprostředním sousedem. Jako o ideálním obrazu tohoto vývoje se mluví o „globální vesni-

¹² BUERMANN, Uwe. *Techno, Internet, Cyberspace*. Stuttgart : Freies Geistesleben, 1998. 166 s. ISBN 978-3772512483, str. 118

ci“, což vyvolává dojem, že se jedná pouze o určitý posun.¹³ Skutečná vesnická komunita se podle tohoto názoru pouze změnila na komunitu virtuální, jež je náležitě individualizovaná a není již vázána na fyzický prostor; na kvalitě a intenzitě kontaktů se ovšem ve skutečnosti nic nezměnilo a tyto kontakty se pouze přesunuly. Tento pohled je ideálním obrazem potud, že je velmi povrchní a s životní realitou dotyčných „přesídlenců“ nemá nic společného. Život v klasické vesnické komunitě byl charakteristický především tím, že na něj byl člověk odkázaný. Vše, co udělal nebo co opomenul, ostatní zaznamenali a na základě platného sociálního kodexu zhodnotili. Úsudky komunity měly na jedince bezprostřední dopad. Kdo se podřídil, mohl to někam dotáhnout. Kdo se vzepřel, stal se přinejmenším zčásti vydeděncem. A kdo se tomu všemu chtěl vyhnout, musel se navždy odstěhovat jinam.

Tyto kvality v „globální vesnici“ nenajdeme. Tady je vnímán jenom ten, kdo se angažuje, a i to jen natolik, nakolik se angažuje. Ústup do ústraní a přetvářka ve všech odstupňovaných variacích jsou možné až k čiré lži, protože sociální kontrola jako reálná instance již neexistuje. To nemá být obhajoba k návratu ke klasické vesnické komunitě, nýbrž pouze vyvednutí reálných kvalitativních změn. Aby se odpadnutí nucené sociální kontroly stalo skutečným pokrokem a nepředstavovalo jen ztrátu, je nutná reálná, a tím i přísná sebekontrola. Kdo v klasické vesnické komunitě stál od rána do večera na návsi a popovídal si s každým, kdo šel kolem, a přitom zanedbával své soukromé a společenské povinnosti, toho na to ostatní velmi rychle upozornili. Kdo se naproti tomu každý den zdržuje již jen na chatových fórech a na svém profilu v některé ze sociálních sítí na internetu a zapomíná kvůli tomu na své povinnosti, je dnes vlastně odkázán na sebevnímání a sebekontrolu.

Při objektivním pohledu na dobové poměry a na dnešní lidi je vskutku otázkou, zda se uvedená podmínka opravdu již stala všeobecnou schopností. Dokud však jedinec tuto podmínku nesplní, představuje jeho „přesídlení“ do globální vesnice určitou ztrátu. Kontrolní mechanismy vedou v přehnané podobě, jakou v klasické vesnické komunitě zajisté mnohdy měly, k vytvoření násilného duševního korzetu, avšak jejich ztráta bez vnitřní náhrady, která by odpovídala současné době, vede nejen k prostorovému bezdomovectví, ale nutně také k vnitřní labilitě.¹⁴

¹³ MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1991. 348 s. ISBN 8020702962.

¹⁴ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 47

Současná výchova a pedagogika je postavena před otázkou, jak lze tuto vnější proměnu uskutečnit také uvnitř, tak aby děti našly v budoucnosti své jisté místo – ať už to bude kdekoliv.

2. VÝZKUMY ZMĚN KOMUNIKAČNÍHO CHOVÁNÍ

Že se komunikační chování právě v posledních letech změnilo, o tom se opakovaně mluví v různých souvislostech. Zaznamenávány jsou nejen kvantitativní změny, ale i změny v kvalitě komunikace. Podle smýšlení jednotlivých autorů jsou tyto změny hodnoceny jako pozitivní nebo negativní.

2.1 Kvantitativní změny

Nové formy komunikace, které vznikly prostřednictvím internetu (e-mail , chat, instant messaging, sociální sítě) a mobilního telefonu (short message standard, tj. SMS, a multi message standard, tj. MMS), tak přispěly k rozšíření komunikačních možností, které s sebou v některých případech přinesly usnadnění a urychlení komunikace. Jelikož však lidé nemají k dispozici více času než dříve, musí čas, který věnují novým formám komunikace, ušetřit na jiném místě, tedy na úkor jiných činností nebo komunikačních forem.

Některé z těchto změn lze bez větší námahy konstatovat. Uwe Buermann uvádí, že počet minut spojení v telefonní síti tak v Německu stoupl ze 178 miliard v roce 1997 na 319 miliard v roce 2002. Souběžně s tím neustále klesal počet doručených soukromých dopisů, což Německou poštu vedlo k tomu, že v obcích postupně odstranila velké množství dopisních schránek. Za stejné období stoupl v Německu počet majitelů mobilních telefonů z necelých 10 milionů v roce 1997 na 59,2 milionů v roce 2002. To odpovídá 71,7% obyvatelstva, čímž Německo daleko (v roce 2002) překonávalo Japonsko (62,1%), Spojené státy americké (47,7%) a východní Evropu (30%).

Uwe Buermann dále uvádí, že k explozivnímu vývoji došlo především v posílání SMS. Zatímco v roce 1998 bylo v Německu z mobilních telefonů odesláno 0,6 miliard SMS, bylo jich v roce 2002 již 23,6 miliard. Tyto údaje jsou převzaty z výroční zprávy Regulačního telekomunikačního úřadu (Reg TP) za rok 2002. U jiných médií, jako například u e-mailů, nejsou bohužel k dispozici žádná čísla, jelikož nejsou evidovány po kusech, je ovšem možné sledovat stoupající křivky přenesených dat.¹⁵

¹⁵ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 93

2.2 Kvalitativní změny

Podstatně obtížnější je postižení kvalitativních změn. Neustále se sice poukazuje na jejich existenci, kdy pak v popředí stojí většinou jejich negativní dopady, chybí však příslušné výzkumy. Některé fenomény jsou obecně známé a zná je každý, kdo nová média používá. Například v každodenním emailovém styku se nám tak může stát, že si z psaní velkých a malých písmen, interpunkce a gramatiky neděláme příliš těžkou hlavu.

Jestli však mají nové formy komunikace další dopady na společenské soužití, a pokud ano, tedy jaké, a zda existují bezprostřední zpětné vlivy na klasické formy komunikace, tedy na dopis a rozhovor, zůstává částečně nezodpovězenou otázkou, na kterou je velice těžké hledat empiricky ověřitelnou obecnou odpověď. Každopádně se zdá, že celý fenomén nových komunikačních médií nenápadně, ale také neustále posunuje hranice v mezilidském kontaktu a v běžné komunikaci, a to do té míry tak, že se transformuje v některých případech do jediné možné komunikační platformy; v tomto okamžiku se začíná hovořit o závislosti.

2.3 Média a jejich základní schémata fungování ve vztahu k člověku

Dokud my lidé žijeme a jsme vzhůru, nemůžeme jinak než vnímat své okolí. Zatímco je tedy jasné, že každý člověk má nějaké vjemy, dokud je vzhůru, zůstává zcela nejasné, jak jsou intenzivní a na jakých smyslech jsou založeny. Každý zná spánek s otevřenými očima, kdy nedochází ke skutečnému vnímání zrakem, poněvadž se pozornost přesouvá do jiné oblasti vnímání, takže stále ještě existující zrakové počitky pro vědomí téměř mizí. To, co všeobecně nazýváme pozorností, rozhoduje o tom, které zrakové vjemy vědomě vnímáme.¹⁶ Otázka, na co se pozornost člověka zaměřuje, přitom nezávisí jen na jeho intenci, ale i na jednotlivých počitcích. Některé počitky (jako například intenzivní zápach, chlad) si vynucují naši pozornost, zatímco jiné můžeme vnímat jenom tehdy, když se na ně plně soustředíme. Takové rozdíly existují také u jednotlivých médií.

Čtení je vnímající činnost, která od člověka žádá velkou míru aktivity, i když to tak cvičenému čtenáři vždycky nepřipadá. Za prvé musí vést oči vědomě po řádku písmen, přičemž nepatrnými pohyby očí doslova „ohmatává“ jednotlivé skupiny písmen a případně i

¹⁶ Pozornost. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 27.1.2011 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pozornost>>.

jednotlivá písmena. Za druhé musí být tyto optické smyslové počítky vnitřně převedeny na řečové vjemy, aby zprostředkovaný obsah mohl být vědomě přijat a pochopen.¹⁷

Jak již bylo řečeno, zdají se být tyto komplexní pochody cvičenému čtenáři natolik samozřejmé, že vlastně nevyžadují žádnou podrobnější analýzu. V dnešní době však přibývá dětí a mládeže, jež mají s jednotlivými fázemi čtecího procesu potíže. Máme tak děti, které nejsou vůbec nebo jen s velkým úsilím schopny zorientovat se v textu. Další forma poruchy spočívá v tom, že text jako optický počitek vnímají, nicméně nedochází k převodu na řečovou informaci. Třetí forma, objevující se čím dál častěji, je uchopení a převedení textu do řečové podoby bez schopnosti vědomého pochopení textu (tzv. funkční analfabetismus).¹⁸

Jsou tedy různé možnosti poruch, které se mohou vyskytnout. Jak tomu velmi často bývá, i zde je teprve na základě poruch zřejmé, jak mnohvrstevný je vlastně tak zdánlivě banální děj jako čtení.

I když se čtenář při pohledu zvenčí zdá být někdy velmi pasivní, předpokládá čtení vysokou míru vnitřní aktivity. Aby přijal informace textu a aby to, co se v něm popisuje, proměnil ve vnitřní představy, musí někdy čtenář (podle stupně obtížnosti čteného) zaměřit veškerou svou pozornost na text. Takto vznikající obrazy představ se sice formulují podle textových předloh, jsou však také náležitě individualizovány vlastní tvořivou činností při vytváření představ. Románová postava, jako například Harry Potter, tak pro každého čtenáře vypadá v jeho představě poněkud jinak. Zde můžeme vidět, že vedle aktivní konfrontace s textem zůstává (respektive je vytvářen) také prostor pro to, aby čtenář mohl uplatnit části svého Já – individualizované představy totiž vycházejí z příslušných individuálních životních zkušeností, a jsou také součástí vlastní osobnosti.¹⁹

Uwe Buermann hovoří o tom, že díky výše popsanému se vztah mezi uživatelem média a médiem okamžitě promění, jakmile znázorňované obsahy získají obraznou podobu. Samozřejmě, že pozorovatel musí i u kreseb, maleb, tisků a fotografií vynaložit jistou míru kon-

¹⁷ PRCHALOVÁ, Dana. *Jsemandel.cz* [online]. 24.8.2010 [cit. 2011-04-05]. Proces čtení. Dostupné z WWW: <<http://www.jsemandel.cz/Teorie%20%E8ten%ED.htm>>.

¹⁸ NAJVAROVÁ, Veronika. Čtenářská gramotnost žáků 1. stupně základní školy. *Pedagogická orientace* [online]. 2008, 1, [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW:

<http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2008/Pedor08_1_CtenarskaGramotnostZaku1StupneZS_Najvarova.pdf>.

¹⁹ Představa. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-04-05]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edstava>>.

centrace pozornosti, zdaleka však ne takovou jako u čtení. Vnímané obrazy jsou ihned přejímány v poměru jedna k jedné do vlastních představ, a neposkytují tak žádný prostor pro vnitřní aktivitu a kreativitu ve vykreslování obrazu. Pouze když se ke spatřenému obrazu připojí rozvíjející představy, otevírají se pozorovateli nové obzory. Zda se vytvoří další představy, které se k vnímanému obrazu připojí či nikoli, závisí na pozorovateli a jeho postoji vůči zobrazovanému dění. Kromě toho můžeme také konstatovat zřetelnou zákonitost – čím je obraz více naturalistický (v dokonalosti reprodukce), tím méně podněcuje pozorovatele k tomu, aby k viděnému připojoval další představy. Záleží tedy také na podobě a charakteru obrazu, zda pozorovatele svede k vnitřní aktivitě nebo ho uvede do čistě pasivní role.²⁰

Zejména západní kultury se v průběhu uplynulých staletí vyvíjely čím dál víc do podoby obrazových kultur. Stali se z nás vizuálně orientovaní lidé. Denně se setkáváme s nesčetnými obrazy, z nichž mnohé ani vědomě nevnímáme. Jelikož k přijímání především reprodukováných obrazů však téměř není nutná vlastní aktivita, tyto obrazy přesto (nebo také právě pro tuto nepatrnou pozornost) podstatně působí na naše představování.

Vystupňování pasivity pozorovatele způsobují pohyblivé obrazy. Už i v kině, kde ještě i dnes vidíme přinejmenším ve většině případů celé obrazy v rychlém sledu (hovoříme o přechodné fázi v promítání, protože v nových kinech se již nepoužívají filmové promítačky, ale dataprojektory, které na plátno promítají digitální obrazy z DVD), aktivita pozorovatele klesá. Místo aby se aktivně obracel ke světu a pohledem ohmatával obrazy, způsobují střídající se sledy obrazů na jednom místě zklidnění očních pohybů.²¹ Přitom platí zásada: čím jsou ukazované sledy obrazů rychlejší a proměnlivější, tím pasivnější se stává pozorovatel. U dnešních filmů i přemýšlivému, snažícímu se divákovi sotva zbývá čas na to, aby se do ukazovaného světa obrazů duševně ponořil. Záplava obrazů naopak bez překážek proniká do duševního života a ovládá zde život představ. Zřejmé je to pokaždé, když nějaký člověk komentuje nový reálný zážitek, se kterým se setká, slovy: „To už jsem někde viděl...“ Toto každodenní úsloví dokládá podmanivou moc obrazných světů, jež nás obklopují, a především sílu pohyblivých obrázků. Neříká nic jiného, než že se jako vnitřní reakce na vnější „první setkání“

²⁰ BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1, str. 55 – 56

²¹ *Magazinzdрави.cz* [online]. 30.3.2010 [cit. 2011-04-04]. Magazín zdraví. Dostupné z WWW: <<http://www.magazinzdрави.cz/televize-vyказuje-velmi-silny-vliv-na-lidskou-mys>>.

v představách objevují hotové vnitřní reprodukce, které většinou zastírají nebo alespoň zakalují pozorný, zvědavý pohled na skutečnost.²²

Další několikanásobné vystupňování pasivity diváka, popsané již u sledování filmu v biografu, představuje televize. Zaprvé u určitého procenta populace stále ještě rozšířené katodové obrazovky, a to na základě ukazovaných obrazů – u katodové obrazovky neexistuje v žádném okamžiku skutečně ucelený obraz – obrazy jsou vytvářeny rychle se pohybujícími světelnými body. Jedině setrvačnost lidského zrakového pochodu dává na sítnici vzniknout domněle ucelenému obrazu. Jelikož se však tento obraz objevuje teprve v oku, není divu, že aktivita ze zrakového děje ještě více ustupuje. Další vystupňování představuje množství zobrazovaných obsahů. Řada televizních stanic dnes již vysílá bez přerušování čtyřicet hodin denně. Stačí stisknout tlačítko a divák má k dispozici nekonečnou záplavu obrazů. V mnoha domácnostech k tomu přistupuje možnost kdykoli sáhnout po videokazetě (dříve) nebo DVD, a všeobecnou nabídku tak ještě zvýšit.

Působení obrazovky jde, jak dokázaly nejrůznější výzkumy, mnohem hlouběji, než jen ke zpomalování očních pohybů. Účinky se projevují jak v křivce mozkových proudů (EEG), tak i v metabolismu diváka.²³ Souhrnně lze konstatovat, že je utlumena celková vůle člověka, jakmile se zdržuje před obrazovkou, lhostejno, jaké obsahy sleduje a jak silně se ho ukazované obrazy a obsahy emocionálně dotýkají. Zde také spočívá vysvětlitelný důvod toho, proč je tak snadné médium s obrazovkou zapnout a proč bývá tak obtížné ho zase vypnout – tento důvod spočívá v médiu samotném. Toto působení je pozorovatelné i u práce s počítačem, ačkoli v menší míře.

Také zvuková média, v první řadě rádio, prodělala za posledních sto let vývoj, který posluchače, přinejmenším co se týká tendence, vede stále více k pasivitě. Zpočátku stály vedle hudebních uvedení v popředí zprávy a příběhy v podobě rozhlasových her. Počítalo se s aktivně poslouchajícím, zajímajícím se člověkem. Během let získalo mnoho stanic zábavní ráz. I nadále sice nabízejí informace ve formě aktuálních zpráv, jejich těžiště však spočívá v zaplavování posluchačů hudbou. Rozhlasové hry ve vlastním slova smyslu už lze najít jen na několika málo stanicích. A žádná z nich nepatří k příliš populárním. U nás je výjimkou

²² BUERMANN, Uwe. Média: důsledek pasivity. *Člověk a výchova*. 2009, 2, s. 40-43.

²³ *Magazín zdraví.cz* [online]. 30.3.2010 [cit. 2011-04-04]. Magazín zdraví. Dostupné z WWW: <<http://www.magazinzdravi.cz/televize-vyказuje-velmi-silny-vliv-na-lidskou-mys>>.

stanice Vltava, nicméně i ta má své velice vyhraněné posluchače v minimálním procentuelním zastoupení. Z kdysi tak oblíbených her se u populárních stanic staly krátké komediální vložky, které stejně jako reklama oživují permanentní hudební program mluvenými vsuvkami. Celková tvorba programu mnoha stanic vychází z toho, že se posluchači nevěnují soustředěnému poslechu, a dává (v pozitivním vyjádření) každému posluchači svobodu selektivního vnímání. V důsledku toho si během desetiletí mnoho mladých lidí zvyklo na neustálé akustické podbarvení. To je podporováno i tím, že mnohé prodejny a obchodní domy začaly své prostory ozvučovat. Řada zaměstnavatelů také dovolila zaměstnancům, aby měli při práci puštěné rádio. Tak je dnes nemálo lidí, kteří jsou skutečně permanentně vystaveni mediálně zprostředkované hudbě a řeči. Den pro ně začíná radiobudíkem. V koupelně i v kuchyni mají rádio, aby ani při ranních rituálech nebyl přerušen vysílaný program. Na cestě do práce mají puštěné autorádio a na pracovišti mají případně také přístroj, který je po celou dobu zapnutý. Cestou domů hraje zase autorádio a večer pak tento člověk tráví bez rádia – u televize. Taková permanentní zvuková kulisa se rychle stane zvykem – a každý okamžik ticha nejen výjimkou, ale i skutečným „ohrožením“.

Tento vývoj je podporován filmem a televizí. Podbarvení hudbou je u filmu důležitým prvkem – je to totiž hudba, co obrazům propůjčuje jejich charakter. Je to podbarvení hudbou, které z obrázků člověka jdoucího chodbou udělá romanci, kriminálku nebo dokonce horor. A tak dnes i ve filmech už stěží najdeme momenty skutečného ticha.²⁴ Někteří filmoví tvůrci ovšem začínají do svých filmů vědomě zařazovat chvíle ticha, aby se odlišili od mainstreamové produkce. I ty nejbanálnější scény všedního dne bývají ve filmech podloženy řečí nebo hudbou, nebo dokonce obojím. Někdy dnes bývají tímto způsobem „obohacovány“ a „zkvalitňovány“ podbarvením hudbou už i zprávy a reportáže. Spolu s tím se ovšem čím dál víc snižuje pocit kvality v prožívání vlastního všedního dne. Řešení zde nabízejí především přenosné přijímače a přehrávače. Díky přenosnému rádiu, walkmanu, discmanu a nově též přehrávači MP3 či MP4 může každý, kdo chce, zkvalitnit svůj tristní všední život příslušným podbarvením hudbou a především uniknout tichu, hrozícímu v okamžicích samoty.

V důsledku neustálé zvukové kulisy lidé vědomě přijímají většinou jen nepatrnou část slyšeného, což neznamená (jak již bylo uvedeno u obrazů), že by zbytek nepůsobil. Mnozí

²⁴ KAUFMAN, Ron. *Www.turnoffyourtv.com* [online]. 14.8.2007 [cit. 2011-04-04]. Video Memory Implantation: The Changing Human Brain. Dostupné z WWW: <<http://www.turnoffyourtv.com/commentary/videomemory/images.htm>>.

lidé, kteří při práci poslouchají celý den rádio, si na základě dotazu dokážou vzpomenout na zprávy vyslechnuté co hodinu či dokonce co půl hodinu nebo obsahově reprodukovat texty často hraných písní. Že je zde i přesto (nebo právě proto) značný účinek, je vidět na tom, že písničky, které člověk vlastně nezná vědomě, ale dostatečně je slyšel v pozadí, mu začnou znít v hlavě a on se jich nemůže zbavit. Také často vyslechnuté reklamní melodie a slogany nevědomě ovlivňují spotřebitelské chování nebo dokonce vstupují do vědomí, když se například při nákupu setkáme s v reklamě avizovaným produktem.²⁵

Na počátku tedy stála aktivní potřeba nových informací a rozšiřování obzorů u spotřebitele, v současné době vede nadměrná nabídka a permanentní přítomnost audio vizuálních médií uživatele ke stále větší pasivitě. Na počátku jejich vývoje byla setkání s jednotlivými médii něco zcela jedinečného a zvláštního, čímž k sobě přitahovalo veškerou spotřebitelovu pozornost (první film v biografu, první rádio, první televizor, atd.). Mnohé představy o vzdělávací hodnotě médií lze chápat právě v této souvislosti. Se stále větším rozšířením a neustále se zvyšující nabídkou kouzlo rychle zaniká, a s ním i domnělá automatická hodnota médií. V současné době lze tuto proměnu v hodnocení určitého média pozorovat u počítače. Stále jsou sice ještě lidé, kteří se v důsledku své fascinace tímto poměrně mladým médiem domnívají, že počítač sám o sobě by mohl přinést revoluci ve vzdělání a nahradit klasické vzdělávací postupy, ale takových je stěží hrstka. Všichni ostatní již vystřízlivěli, a tím přinejmenším teoreticky opět osvobodili svůj pohled pro objektivní pozorování vzdělávací hodnoty počítačů, s přihlédnutím k možnostem a hrozbám, jež jsou s novými možnostmi spojeny. Je zřejmé, že západní svět se svou větší dostupností nových médií k takovému vystřízlivění dospěl poměrně rychle, v České republice zatím nadšení a fascinace IT technologiemi prostupuje každodenní pracovní život a učební plány škol do budoucna, ať se již toto týká vybavenosti či pedagogických postupů.

Skutečnost, že obrazová a zvuková média vedou člověka k pasivitě, samozřejmě neznamená, že nemohou být používány k získávání informací, a tím i k rozšiřování vědomostí. Znamená to ovšem, že *jejich vzdělávací hodnota není automaticky dána*. Informace, které jsou přijímány čistě pasivně, se nedostanou do bdělého vědomí. Tím se ovšem nemohou stát součástí úvah a nemohou být propojovány s jinými informacemi, nemohou se tedy stát vědo-

²⁵ KOTRUBENKO, Ing. Viktor. *Hudekos.info* [online]. 27.2.2006 [cit. 2011-04-05]. Používání hudby jako kulisy způsobuje nadměrnou únavu a brání dokonalému vštěpování informací do paměti. Dostupné z WWW: <http://www.hudekos.info/Pouzivani_hudby.pdf>.

mostmi. Vstupují do podvědomí, zde se ukládají, a jak bylo řečeno, většinou se na základě asociovaných vzpomínek staví před bdělé představování, čímž toto představování blokuje. Pasivně přijaté informace jsou proto vždy manipulativní, bez ohledu na to, zdali jsou pravdivé či nikoli.

2.4 Zdravotní dopady

V otázce zdravotních dopadů nových komunikačních forem musíme v zásadě rozlišovat mezi bezprostředními a dlouhodobými dopady. Obtíž v přiřazení dlouhodobých zdravotních účinků spočívá v tom, že kvůli prodlevě mezi výskytem příznaků a zapříčiňujícími faktory je stěžejí možné přesné zařazení. K tomu přistupuje skutečnost, že každý člověk je denně vystaven množství vlivů, které na něj (samy o sobě) nějak působí – ať už jeho zdraví podporují, nebo narušují. Právě u takzvaných civilizačních nemocí máme co dělat s obrazy nemocí, jejichž základem je určitá suma faktorů. V této souvislosti lze tedy, pokud vůbec, u nových komunikačních médií a zacházení s novými možnostmi hovořit jen o podílovém zapříčinění. Nicméně tyto podíly je třeba brát v úvahu, jejich význam v celkové souvislosti příčin co nej-přesněji vymezit a důsledky, které z toho vyplynou pro zacházení s novými možnostmi, náležitě realizovat.

Jak v posledních letech ukázala právě neurobiologie, je při posouzení důsledků pro vlastní zacházení velmi důležité přihlížet k věku uživatele, neboť zejména dlouhodobé zdravotní dopady jsou podle věku velmi rozdílné. Výzkum účinků médií jako takový udělal v posledních letech velký pokrok a mnohé z toho, co kritici médií, lékaři a terapeuti před lety jen předpokládali, se během doby díky náležitým výzkumům potvrdilo.

Důležité jsou v této souvislosti především dlouhodobé studie, které ovšem pro nové komunikační formy a nová média zatím nemohou být plně k dispozici, jelikož příslušné technické přístroje a z nich vyplývající možnosti dosud neexistují dostatečně dlouhou dobu. Neexistuje zde tedy nárok na definitivnost jakékoli studie, pouze je možné přihlídnout k opakujícím se prezentovaným jevům.

Jednou z často vyzvedávaných výhod nových komunikačních forem je ta, že můžeme sami určovat kdy, kde a jakým způsobem chceme komunikovat, což jsou vlastně podmínky, které by nám měly umožňovat, abychom při prvním výskytu negativních příznaků zareagovali.

li, a tím zabránili vlastním důsledkům. Bez ohledu na to, že u řady nových komunikačních forem příslušné vstřebávací a návykové faktory takové zdravotně prospěšné chování ztěžují, hovoří většina postižených o tom, že příznaky a účinky zaznamenávají, teprve když příslušnou činnost přeruší. Jinak řečeno: během surfování, chatování a psaní e-mailů je vnímání vlastních pocitů vyřazeno, takže člověk vnímá dokonce i takové poruchy jako natažení svalů a bolest hlavy až po skončení těchto činností.

Vedle toho existuje ještě bezprostřednější působení, a to takové, které omezuje vlastní vnímání. Kromě utlumení signálů tělesného stavu sem patří také negativní vliv na vnímání času se všemi dopady na vlastní rytmus bdění/spánek a na stravovací zvyklosti chování.

Také změny představ a pocitů při vnímání a setkávání se se světem a s druhými lidmi musí mít přinejmenším z dlouhodobého hlediska dopady na psychické a fyzické zdraví. Narůstající libovolnost a nezávaznost jedinci prakticky znemožňují, aby se orientoval podle svého vlastního duševního a tělesného vývoje, což vede k nárůstu stále většího množství psychosomatických poruch. K nim může patřit například manicko – depresivní kolísání nálad, nekontrolovatelné výbuchy zlosti, výkyvy mezi hyperaktivitou a apatií, poruchy krevního oběhu a srdeční činnosti, poruchy spánku nebo poruchy příjmu potravy. Uwe Buermann uvádí: „Je-li také absence vnitřní orientace a z ní vyplývající nezávaznost nejsou považovány za problém, ale za novou ctnost, mívají většinou sami postižení zastřený pohled na vlastní příčinu. Příznaky utvrzují mnoho lidí v názoru, že tělo je „chybná konstrukce“ – což posiluje ochotu nasadit všechny prostředky k přizpůsobení těla vlastním představám.“, tedy medikamenty, operativní zákroky a stále více staré i nové drogy.²⁶

Kromě výše zmíněných civilizačních nemocí je možné hovořit také o dalších, prokázaných nebo předpokládaných zdravotních účincích používání nových médií jako je syndrom RSI (poškození opakovanými drobnými pohyby) a další poškození kloubů, zdravotní poškození mobilními telefony, prokazatelné změny mozkové aktivity a další.

²⁶ BUERMANN, Uwe. *Techno, Internet, Cyberspace*. Stuttgart : Freies Geistesleben, 1998. 166 s. ISBN 978-3772512483, str. 98

2.5 Otázka závislosti

Syndrom závislosti může vzniknout na určitou látku (například tabák nebo diazepam), třídu látek (například opioidy) nebo širší řadu různých látek.

Z uvedeného jednoznačně vyplývá, že například závislost na práci, na internetu, patologické hráčství ani nestřídmé používání projímadel není závislostí v pravém slova smyslu. Nelze však popřít, že uvedené druhy návykového chování mají se závislostí určité společné rysy.

Nicméně je důležité zmínit, že v některých kruzích, zvláště psychiatrických a psychologických, je již zmíněná nestřídmost pomalu ale jistě jako závislost klasifikována. Některé případy jsou natolik závažné, že se objevuje potřeba nové formy závislosti definovat a hledat jejich adekvátní léčbu.

V souvislosti s používáním nových médií se objevuje výskyt jejich nadužívání v čím dál větší míře. Hovoří se o závislosti na televizi, mobilním telefonu, internetu, počítačových hrách, sociálních sítích a dalších. Stejně jako existují různé stupně závislosti například na konkrétních látkách, dají se tyto škály aplikovat i na užívání médií.

Vzhledem k četnosti používání a práci s novými formami komunikace v každodenním životě se však dá s jistou nadsázkou hovořit o tom, že závislý je na nich v určité podobě každý člověk. Bez nových komunikačních platforem bychom si jen těžko dokázali představit běžné fungování v pracovním či učebním procesu, stejně jako při relaxaci. Je individuální otázkou, do jaké míry se člověk podléhá vlivu novým médiím a uzpůsobuje jim svůj životní a hodnotový styl, některé trendy vyplývají z praktické části této práce.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. PRAKTICKÝ VÝZKUM

3.1 Cíl výzkumu

Praktický výzkum jsem zaměřil na postižitelné změny v komunikačním chování vedoucí k potencionální závislosti na komunikačních médiích, a to ve věkovém rozpětí od dvanácti do čtyřiceti let dotazovaných. Cílem bylo zjistit kvalitativní rozdíl ve zkušenosti s odlišnými formami komunikace vzhledem k věku a prokázat, zda uživatelé nových médií mění své komunikační návyky.

3.2 Forma výzkumu, použité metody a charakteristika souboru

Forma výzkumu probíhala anonymní dotazníkovou formou, s některými z respondentů byl realizován rozhovor. Výchozím záměrem bylo porovnat výsledky výzkumu s již známými daty podobných prací ve světě, především s již provedeným měřením Uwe Buermanna pro Institut pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM), uskutečněný v roce 2007 v Německu. Původní dotazník byl mírně pozměněn a doplněn o další otázky. Je zřejmé, že tento druh výzkumu má generačně podmíněné odpovědi – aby byly zjištěny reálné změny komunikačního chování, bylo by zapotřebí provést stejný výzkum za několik let opakovaně. Ovšem díky již čtyřletému odstupu od původního šetření Uwe Buermannem je možné konstatovat některé trvalejší změny.

Anketa byla zpracována tak, aby její vyplnění zabralo jen několik minut. Dotazníky, které byly neúplné nebo vykazovaly známky nevěrohodnosti, byly vyřazeny. Část dotazníků byla posílána online, část byla zodpovězena v papírové podobě. Výběr respondentů byl cílen tak, aby byly pokryty všechny potřebné věkové kategorie. Především v první skupině byla snaha pokrýt odpověďmi i tu část spektra odpovídajících, která nemá každodenní přístup k internetu – z tohoto důvodu byl dotazník zadáván také ve školách, a to přímo ve vyučovacích hodinách a v papírové podobě. Ovšem i ve druhé a třetí skupině byla část respondentů volena tak, aby bylo možné zvážit i zastoupení lidí, kteří nemají permanentní přístup k internetu, proto bylo jisté procento osloveno buď osobně, anebo pomocí papírové podoby dotazníku. Vzhledem k věku byl vybrán vzorek populace, který je s novými médii obeznámen nejdůkladněji – tedy ve věku od 12 do 40 let. Oproti námitce, proč nebyli do výzkumu zahr-

nuti také lidé starší, je možné postavit fakt, že jejich chování v rámci sledovaných komunikačních změn vykazuje menší dynamické změny, anebo jsou výsledky v pozorování těchto změn více méně srovnatelné se zkoumanou třetí skupinou lidí ve věku 30 – 40 let. Ankety se zúčastnili žáci základních škol, víceletých gymnázií a středních odborných škol. Další část respondentů byla pokryta studenty vysokých škol, matkami na mateřské dovolené a pracujícími, přičemž byl kladen důraz na co nejširší možné spektrum vybraných povolání.

Celkem se výzkumu účastnilo 347 respondentů, z toho 146 osob v první podskupině ve věku od 12 do 19 let, 112 osob ve druhé podskupině ve věku od 20 do 30 let a 89 osob ve třetí podskupině ve věku od 30 do 40 let.

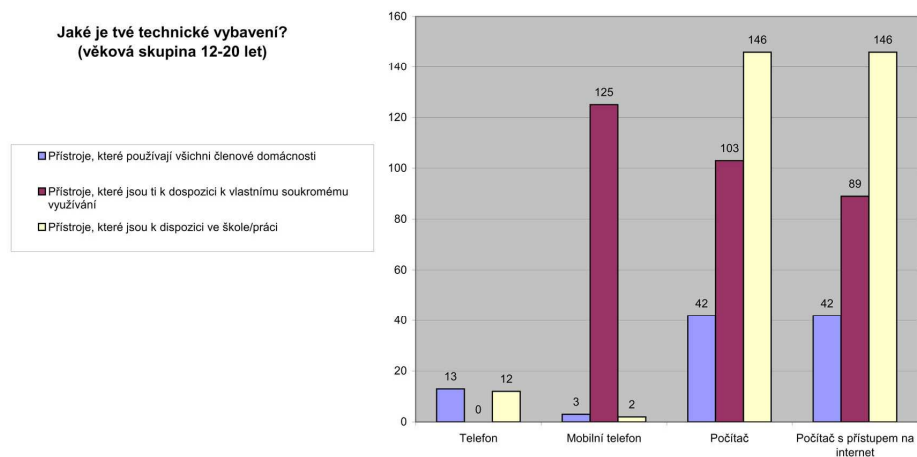
3.3 Harmonogram postupu

Dotazníkové respondence byly sbírány v průběhu od října roku 2010 do února roku 2011. Osobní rozhovory se uskutečnily také v tomto období. Zpracování dat a jejich porovnání vzhledem k předchozímu výzkumu proběhlo v březnu roku 2011.

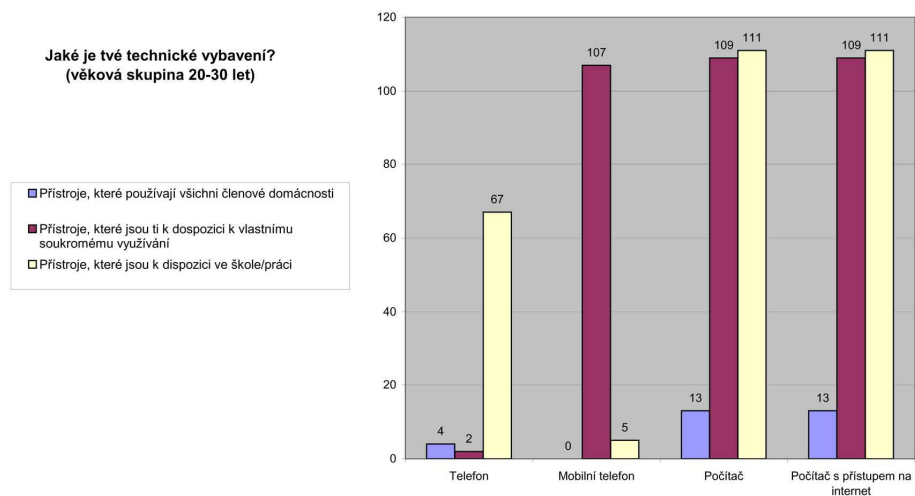
3.4 Analýza dat a interpretace výsledků

První část ankety měla výpovědní hodnotu věkového charakteru. Potěšujícím faktorem bylo množství získaných respondencí především první a druhé podskupiny, kterých se změny v komunikačním chování skrze nová média týkají nejvíce.

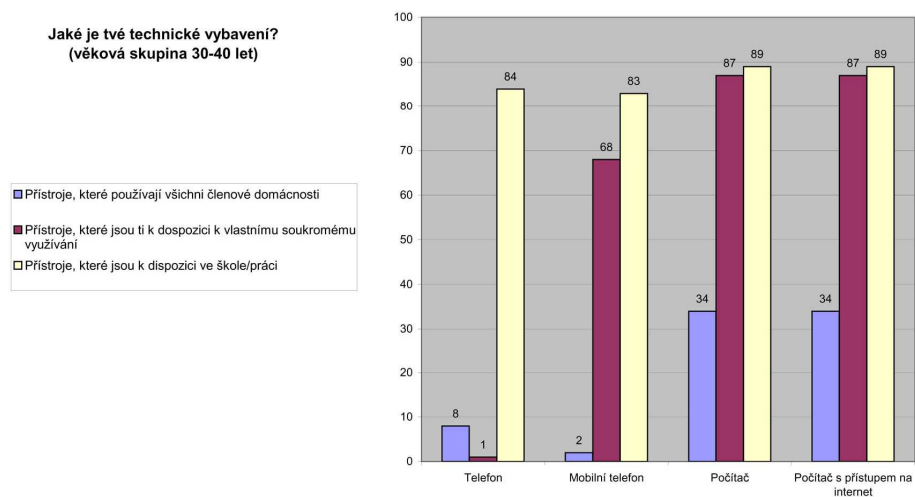
V druhé části ankety bylo zjišťováno technické vybavení, a to pro užívání mezi všemi členy domácnosti, výlučně k soukromému využití a vybavení, které je k dispozici na pracovišti či přístupné ve škole (viz. grafy 1 – 1, 2 – 1, 3 – 1).

Graf 1 – 1: Technické vybavení, skupina 12 – 20 let

Graf 2 – 1: Technické vybavení, skupina 20 – 30 let

Graf 3 – 1: Technické vybavení, skupina 30 – 40 let

Ve všech věkových kategoriích je znatelná tendence mobilizovat telefonní přístroje, v domácnosti mobilním telefonem disponuje téměř sto procent dotázaných, zatímco využití pevné telefonní linky pro soukromé účely je téměř nulová. Tato skutečnost vyplývá i ze statistik ČSÚ, pevná linka se udržuje především v případech nabídek kabelového připojení internetu a televize. Častějším řešením pak bývá VOIP připojení. Dispozice klasického telefonního přístroje na pracovišti / ve škole je zřetelná pro věkové skupiny od 20 – 30 let a od 30 – 40 let, důvodem je pracovní pevná telefonní linka, která se ve školách vyskytuje v dispozici žákům a studentům jen v minimální míře. Anketa nesledovala poměr osobních a firemních mobilních telefonů, při tomto zkoumání by bylo nutné zahrnout také počet přístrojů na osobu. Výpovědní hodnoty jsou vyšší než ve výzkumu z roku 2007, důvodem je dostupnost nových technologií a apel na jejich používání jak v pracovním, tak ve školním prostředí. U rozšíření mobilních telefonů v nejmladší věkové kategorii můžeme hovořit i o vyšší potřebě rodičovské kontroly.

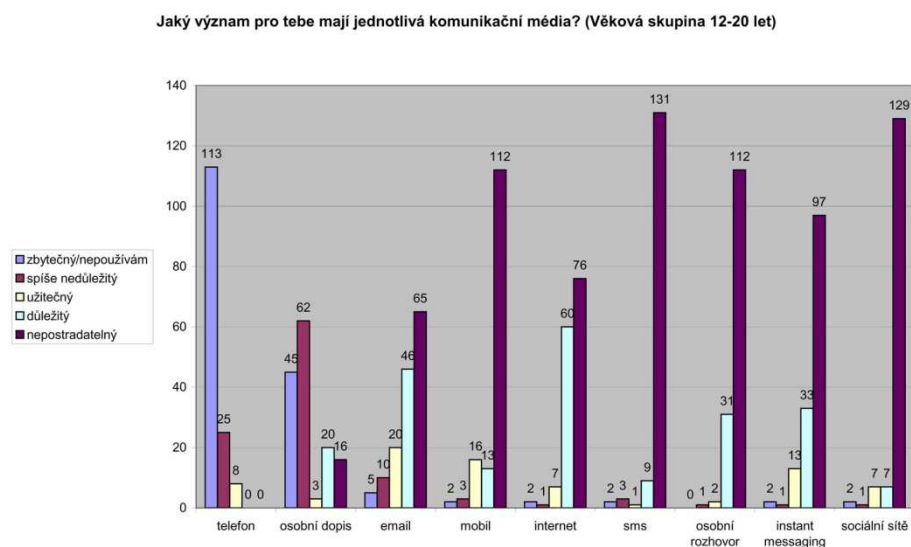
Zajímavé je množství respondentů, kteří mají k dispozici vlastní počítač – napříč věkovými kategoriemi je toto číslo procentuelně poměrně vysoké a značí trend 1 počítač na 1 osobu, a to i v případě, kdy je k dispozici v domácnosti počítač k rodinnému užívání. První věková kategorie je vybavena ze 70,5%, druhá a třetí shodně 98%. Oproti dřívějším výzkumům mají tyto hodnoty zřetelnou stoupající tendenci.

Mírně odlišná je situace s vlastním připojením na internet, kdy první věková kategorie ještě ne plně disponuje tímto připojením (61%), ovšem její procento vzrůstá. Může to být dáno i integrací wifi připojení v novějších počítačových (zejména notebookových) sestavách, což je trend několika posledních let. Tyto počítačové sestavy se stávají pro svou cenovou dostupnost častým dárkem a v kombinaci s výskytem domácích sítí není v brzké době vyloučené stoprocentní zastoupení. Obě starší generace disponují připojením k internetu z 98%. Přítomnost počítačů na pracovišti a ve škole s připojením k internetu je předvídatelná.

Oproti dřívějším výzkumům mají tyto hodnoty zřetelnou stoupající tendenci. Dochází k atomizaci užívaných médií a rostoucí trend v jejich individuálním používání. Tato možnost je dána jednak relativní cenovou dostupností přístrojů a jejich širším rozšířením mezi jednotlivé uživatele, jednak stále vyšší mírou dostupnosti připojení k internetu. Oba faktory bývají často zdůvodňovány nutností školních a pracovních požadavků. Především ve druhém případě se jedná o dostupnost zaměstnance i mimo pracovní dobu. Jak naznačují některé studie, se zvýšenými požadavky na pracovní výkon dochází k nemožnosti zvládnout všechny pracovní

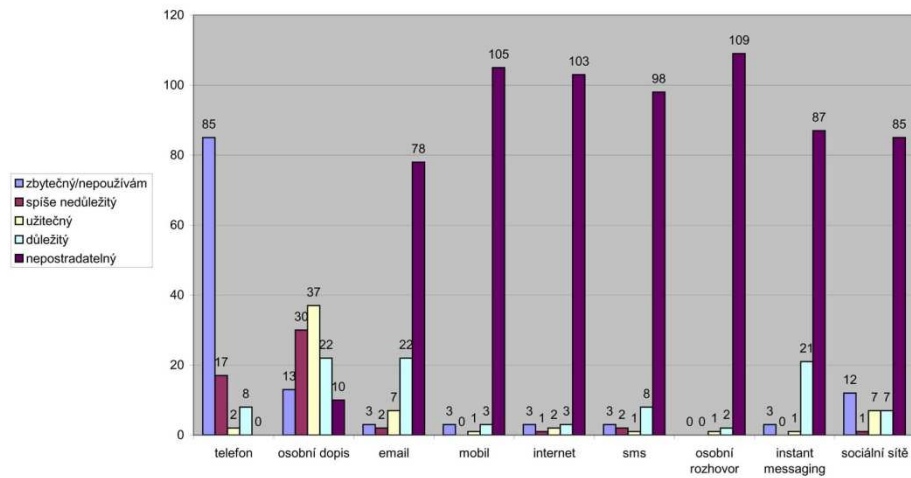
úkoly během pracovní doby a vyvstává nutnost věnovat se jim i ve volném čase. Bylo by však mylné interpretovat faktický podíl majitelů počítačů s či bez připojení k internetu v první skupině jako dispoziční nutnost vůči školním požadavkům – tato nutnost je logická až ve druhé skupině, tedy většinou u studentů vysokých škol. Je možné se dobrat k diskusím, zda počet disponentů počítačů s internetem ovlivňuje přístup k vyučovacím metodám a jejich posunu k častějšímu využívání ICT či nikoli.

Třetí část dotazníku měla za úkol zjistit vztah uživatelů k jednotlivým médiím. Zde jsou patrné velké rozdíly mezi generacemi (graf 1 – 2, 2 – 2, 3 – 2).

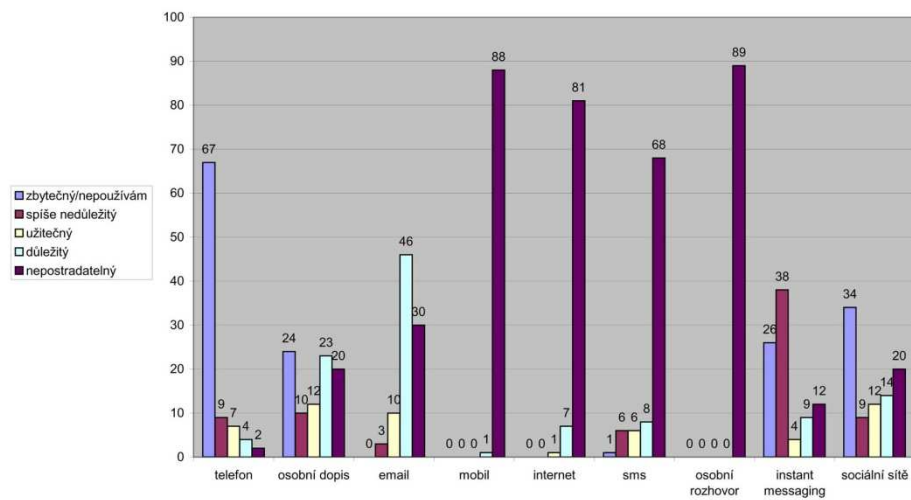
Graf 1 – 2: Význam jednotlivých médií, skupina 12 – 20 let

Jaký význam pro tebe mají jednotlivá komunikační média? (Věková skupina 20 - 30 let)

Graf 2 – 2: Význam jednotlivých médií, skupina 20 – 30 let

Jaký význam pro tebe mají jednotlivá komunikační média? (Věková skupina 30 - 40 let)

Graf 3 – 2: Význam jednotlivých médií, skupina 30 – 40 let

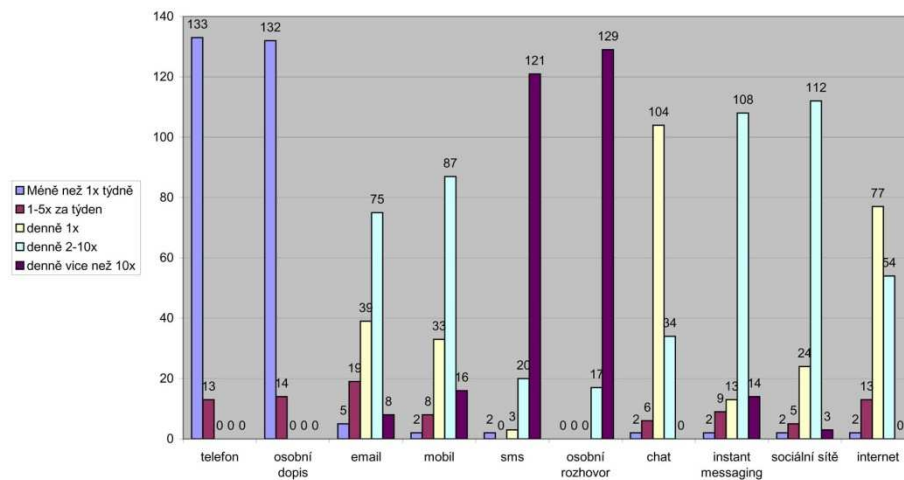
Zatímco první skupina prakticky nepoužívá telefon (87,5%) a tradiční formu dopisu téměř nevyužívá (73%), klade důraz na komunikaci skrz mobilní telefony (85%), email (76%), sms (96%), instant messaging (89%) a také nově zcela zásadně na používání sociál-

ních sítí (93%). Je důležité, že osobní rozhovor pro tuto skupinu zůstává vysoce hodnocena (98%), otázkou by mohla být kvalita a obsah rozhovoru. Oproti dřívějšímu výzkumu je každopádně potěšitelný fakt, že i nejmladší věková skupina českých respondentů klade osobní rozhovor na jednu z prvních příček. Tato skutečnost může být dána jak posunem v používání a dostupnosti technologií v porovnání západ – východ, tak například i stylem výchovy, která má v České republice stále ještě vysoké procento v zastoupení tradičně předávaných výchovných modelů a hodnot.

Skupina druhá, ve věku od 20 do 30 let, využívá elektronická média v ještě větší míře, oproti první se liší v pojmání dopisu jako formy komunikace (pro 61,5% dotázaných je důležitý). Třetí skupina se odlišuje především v menší míře používání sociálních sítí a instant messagingu, z osobních rozhovorů vyplývá dominance využívání multifunkčního Skypu a dalších VOIP aplikací. Dostupnost nových médií především v nejmladší sledované generaci vytváří předpoklad pro výše zmíněné údaje. Spolu s novými platformami je tradiční forma dopisu nahrazována elektronickou komunikací. Vysoké procento využití sociálních sítí u mladších generací je dáno jejich komfortem a multifunkčností, komunikace skrze sms relativní cenovou dostupností oproti hovorům. Nejstarší generace využívá méně forem instant messaging, raději volí pro celistvější komunikaci emailu. Ústup pevné linky je plně korespondující s její aktuální dostupností (viz. 2. část dotazníku) a jejím nahrazováním mobilními telefony. Lze tedy konstatovat, že nové či novější formy komunikace snadněji přebírají za své mladší ročníky, zatímco u starších se v používaných komunikačních formách udržuje určitá tradice. V každém případě se všechny věkové skupiny přizpůsobují možnostem nových platform.

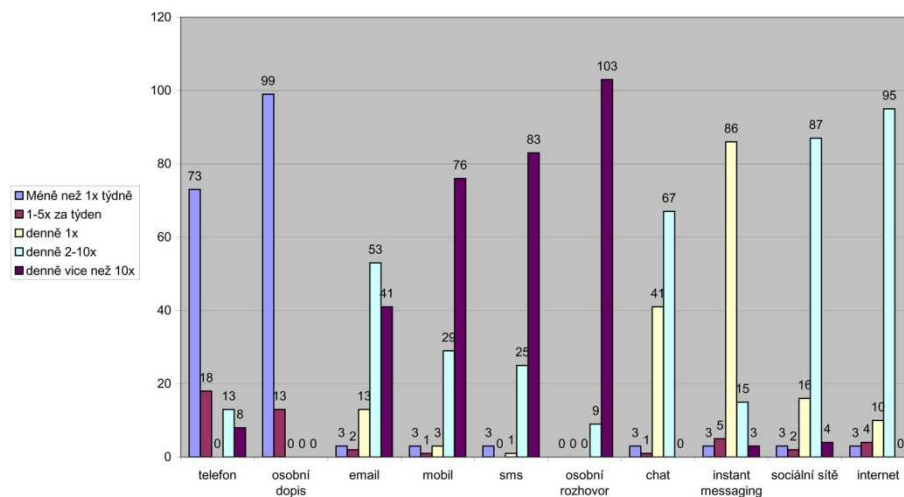
S přihlédnutím k výše zmíněné oblíbenosti jednotlivých médií pak nepřekvapí korespondence čtvrté a páté části dotazníku (graf 1 – 3, 2 – 3, 3 – 3 a 1 – 4, 2 – 4, 3 – 4), ve kterých byla zjišťována četnost použití jednotlivých médií a čas u nich denně strávených.

Jak často jsi za poslední týden použil/a jednotlivá média? (Věková skupina 12-20 let)

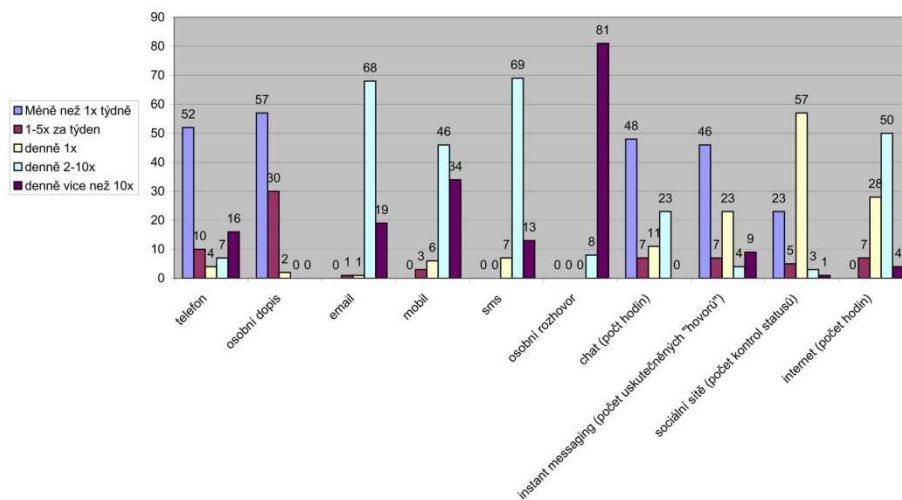
Graf 1 – 3: Četnost využívání médií, skupina 12 – 20 let

Jak často jsi za poslední týden použil/a jednotlivá média? (Věková skupina 20 - 30 let)

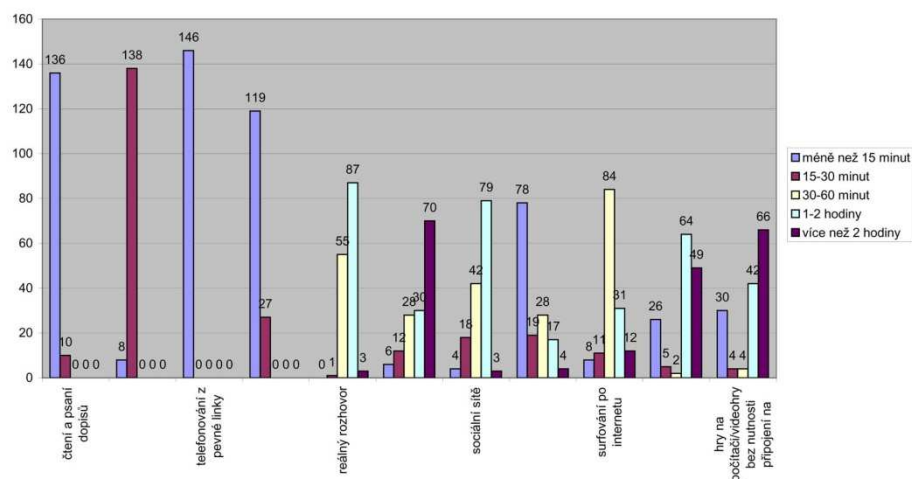
Graf 2 – 3: Četnost využívání médií, skupina 20 – 30 let

Jak často jsi za poslední týden použil/a jednotlivá média? (Věková skupina 30 - 40 let)

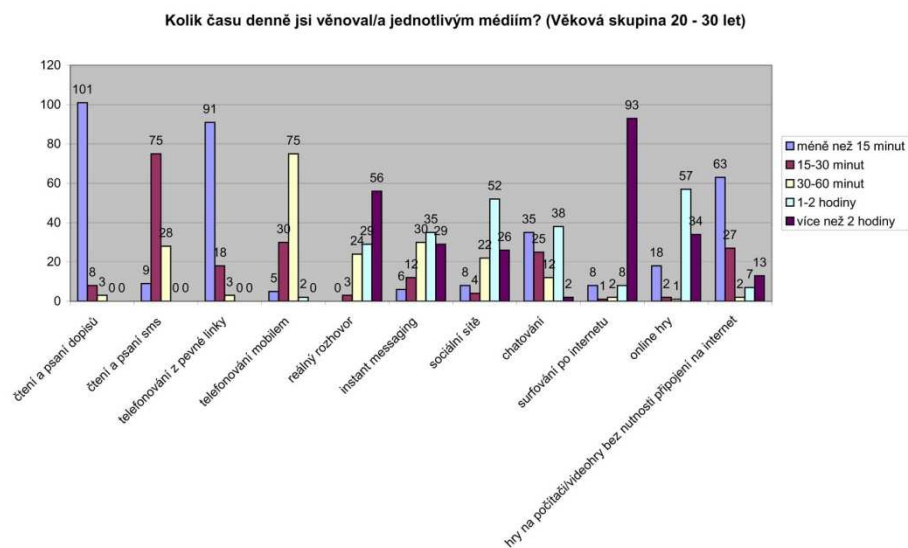

Graf 3 – 3: Četnost využívání médií, skupina 30 – 40 let

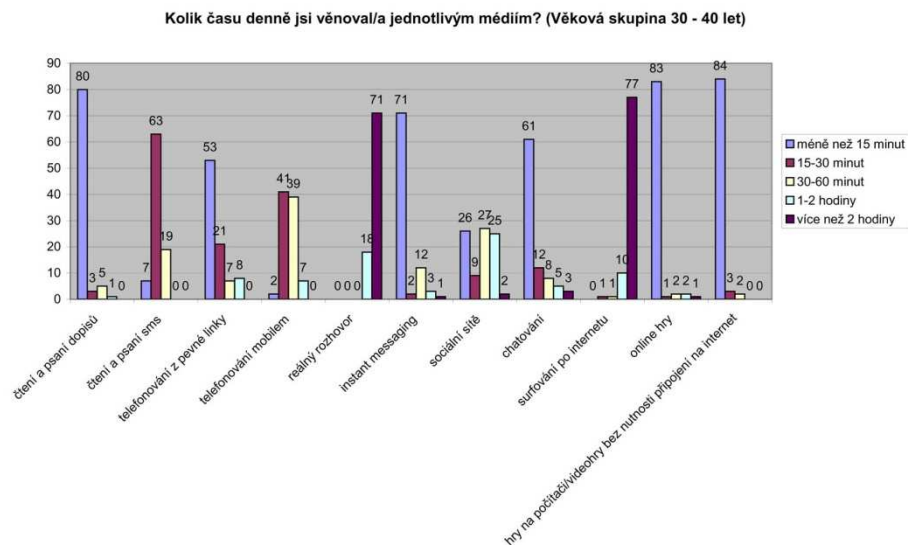
Kolik času denně jsi věnoval/a jednotlivým médiím? (Věková skupina 12-20 let)

Graf 1 – 4: Čas věnovaný médiím, skupina 12 – 20 let

Graf 2 – 4: Čas věnovaný médiím, skupina 20 – 30 let

Graf 3 – 4: Čas věnovaný médiím, skupina 30 – 40 let

Vzhledem k časté multitaskingové práci s internetem vévodí v první skupině právě jeho využití paralelně s používáním sociálních sítí, tedy reakce na příspěvky spolu se surfováním, případně hraním online her, mailováním či instant messaging, ve kterém dominuje ko-

munikace s více uživateli. Ten je, jak vyplynulo z rozhovorů, provozován především při hraní online her v rámci komunikačních konzolí. Používání sms u první skupiny nepřekvapí, spíše je zajímavá vysoká míra osobních rozhovorů denně uskutečněných, pro které bylo kritérium, že trvají alespoň pět minut. Prakticky minimální používání telefonu a dopisu je pro tuto skupinu příznačné. Uskutečněné hovory skrze mobilní telefony jsou také na nízké úrovni, stále zde funguje kontrolní mechanismus v podobě ceny, kdy je potřeba zohlednit fakt, že tato skupina používá spíše dobíjeného kreditu než paušálního poplatku za služby mobilních operátorů. Výsledky korespondují s celosvětovými trendy, viz. například studie Kaiser Family Foundation.²⁷

Druhá skupina využívá více internetu, zřejmě v rámci pracovních povinností či studia, stejně tak je o vyšší používání telefonu, opět v rámci pracovních povinností. Také zvýšená emailová korespondence a hovory přes mobilní telefony naznačují jak hodnotnější, případně smysluplnější používání emailu, tak vyšší finanční příjem pro používání mobilního telefonu pro hovor namísto sms (zde již převažují paušální platby nad dobíjením skrz kreditní systém). Osobní rozhovor zaujímá stejnou důležitost. První skupina však zřetelně vede v hraní online her, které druhá a třetí skupina provozuje v daleko menší či dokonce minimální míře. U třetí skupiny vystupuje do popředí fakt, že v době mládí, tedy ve věku první skupiny, online hry existovaly v mnohem menší míře a tato skupina neměla možnost naučit se je používat ať už z důvodu jejich menší dostupnosti nebo díky absenci rychlého internetového připojení.

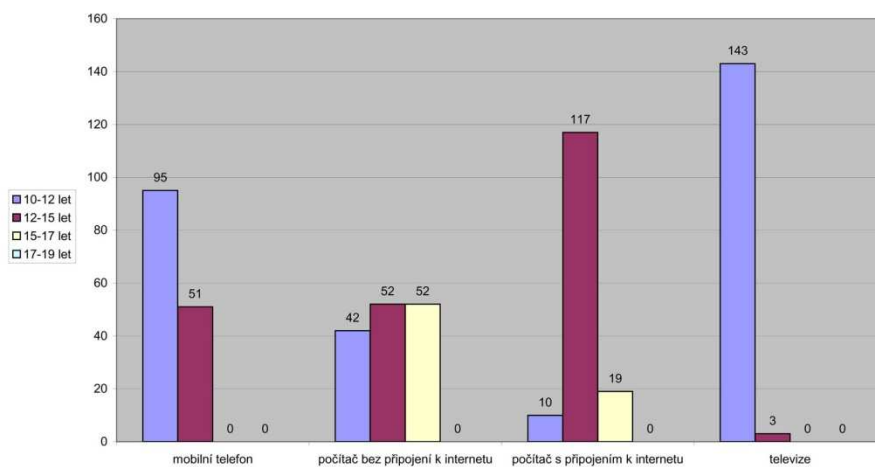
Třetí skupina se liší především v zacházení se sociálními sítěmi a instant messaging, který je na celkově nižším stupni oproti předcházejícím skupinám, nižším počtem poslaných sms zpráv oproti uskutečněným hovorům mobilními telefony, vyšší emailovou a konečně i dopisní formou komunikace, která stále ještě zaujímá své místo.

Všechny tři skupiny ve svých odpovědích vykazaly vysokou míru reálných rozhovorů, ať již pracovních nebo soukromých, což může být brán jako pozitivní fakt, nicméně mladší generace se stále více přiklání k formám nepřímé komunikace.

Velké rozdíly vzhledem k věku vyplynuly logicky z další otázky v anketě (graf 1 – 5, 2 – 5, 3 – 5), která zjišťovala, odkdy měli respondenti možnost používat jednotlivá média.

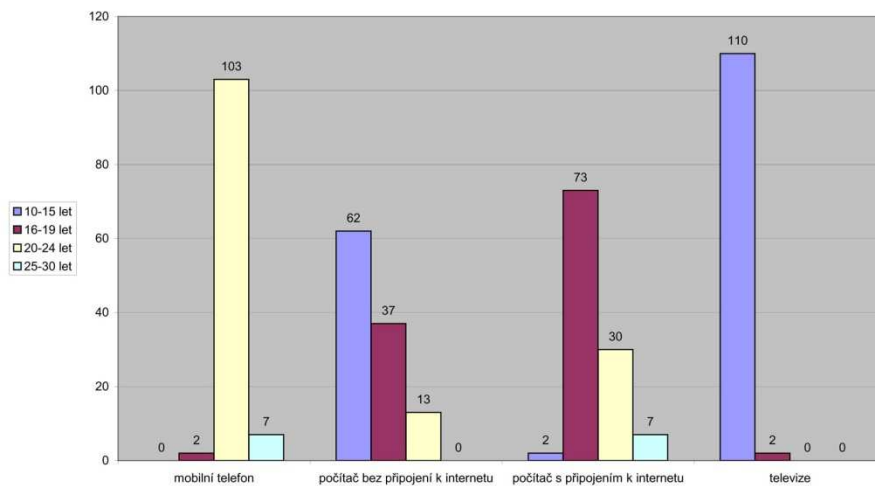
²⁷ LEWIN, Tamar. *Nytimes.com* [online]. 20.1.2010 [cit. 2011-04-04]. If Your Kids Are Awake, They're Probably Online . Dostupné z WWW: <http://www.nytimes.com/2010/01/20/education/20wired.html?_r=1>.

Od kolika let jsi měl/a možnost pravidelně využívat tato média? (Věková skupina 12-20 let)

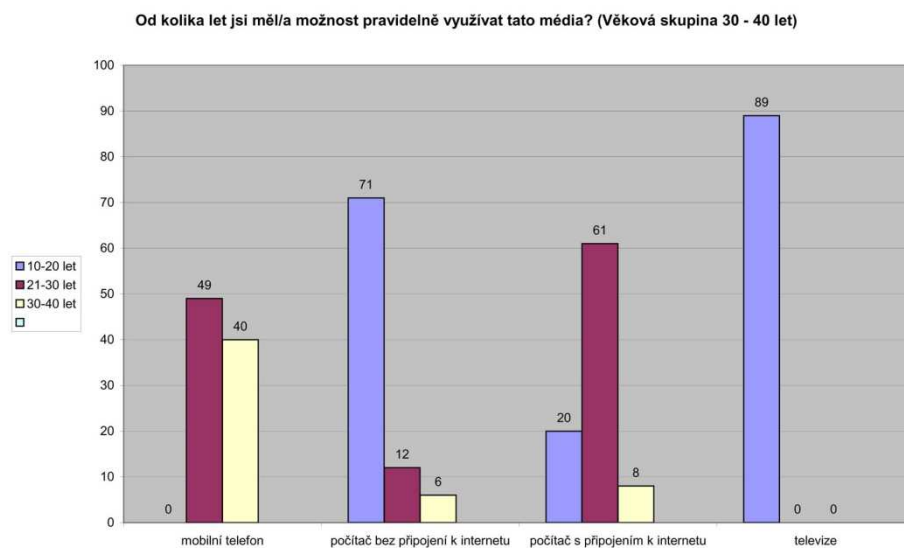

Graf 1 – 5: Možnost pravidelného využívání médií, skupina 12 – 20 let

Od kolika let jsi měl/a možnost pravidelně využívat tato média? (Věková skupina 20 - 30 let)

Graf 2 – 5: Možnost pravidelného využívání médií, skupina 20 – 30 let

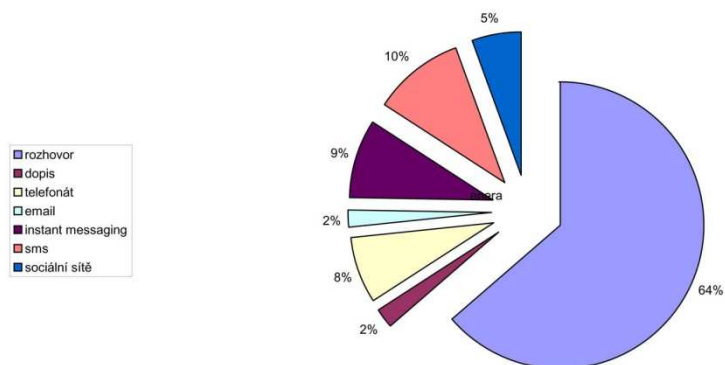
Graf 3 – 5: Možnost pravidelného využívání médií, skupina 30 – 40 let

Rozdíly najdeme v možnostech přístupu k mobilním telefonům (100% do 15 let u první skupiny, ve druhé skupině se dostupnost mobilních telefonů zvýšila až po dvacátém roce – 65%, třetí skupina až mezi 20 – 30 rokem života – 55%), a počítačům s připojením na internet, zatímco počítač (bez specifikace značky či operačního systému – zde byla možnost i herních konzolí) a televize je již dlouho dostupné médium.

Další část dotazníkového šetření si kladla za úkol zjistit vnímané změny v komunikačním chování mezi jednotlivými skupinami.

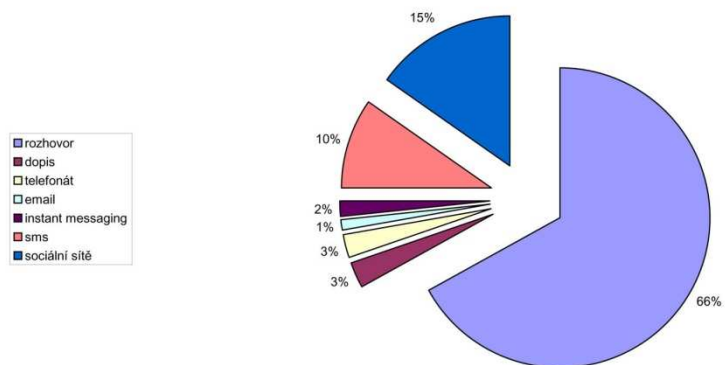
Poměrně velké rozdíly se ukázaly v umění sdělit vyjádření – zde se prohlubuje rozdíl mezi jednotlivými generacemi (viz graf 1 – 6, 2 – 6, 3 – 6).

Při které formě komunikace se umíš nejlépe vyjádřit? (Věková skupina 12-20 let)

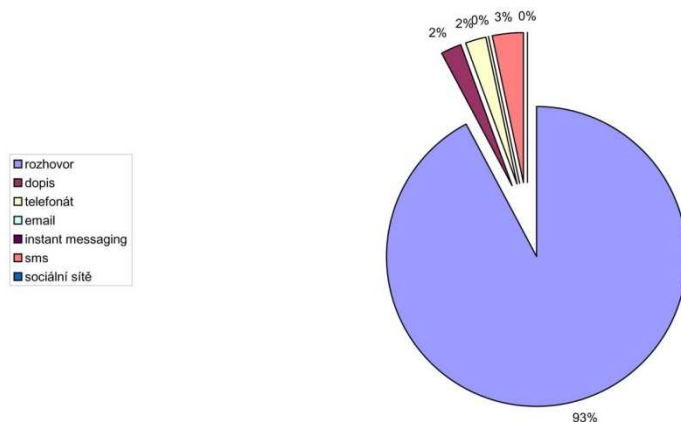
Graf 1 – 6: Komunikační schopnosti, skupina 12 – 20 let

Při které formě komunikace se umíš nejlépe vyjádřit? (Věková skupina 20 - 30 let)

Graf 2 – 6: Komunikační schopnosti, skupina 20 – 30 let

Při které formě komunikace se umíš nejlépe vyjádřit? (Věková skupina 30 - 40 let)

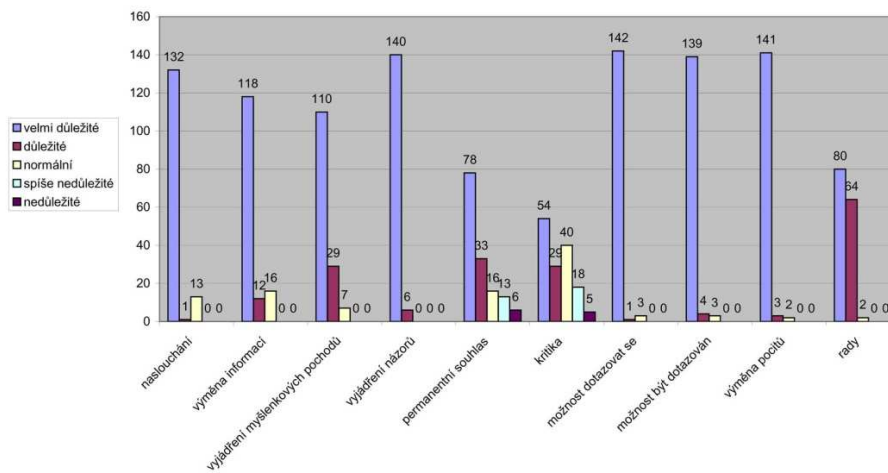

Graf 3 – 6: Komunikační schopnosti, skupina 30 – 40 let

Ačkoli všem třem dotazovaným skupinám nejlépe vyhovuje forma přímého rozhovoru (celkem 74%), u prvních dvou se do popředí dostává též použití jiných médií nepřímé komunikace (25% z první a druhé skupiny). Zejména u druhé skupiny je rozdíl markantní. Oproti výzkumu Uwe Buermanna je toto procento mnohonásobně vyšší a jeho hodnota je mírně řečeno alarmující. Vyplyvá z ní mimo jiné fakt, že schopnost komunikovat obsahy se mění spolu se schopností přímé reakce v rozhovoru. Někteří z předních odborníků v oblasti psychologie před těmito změnami varují a příčinu hledají ve stále se zmenšujících časových možnostech přímého rodičovského působení, které spolu s proměňujícími se tradičně vnímanými rodinnými a výchovnými hodnotami nahrávají hledání alternativních komunikačních forem. Za zmínku stojí ještě upřednostňování instant messaging u první skupiny jako rychlé možnosti vyjádřit se, což také dokládá potřebu zkratky v komunikačním procesu.

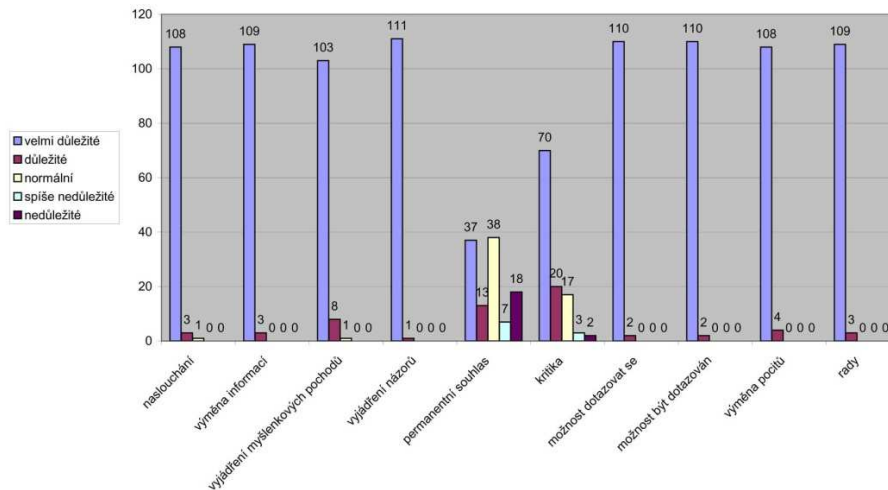
Další část ankety se zabývá aspekty komunikace – rozhovoru, jeho důležitostí a vnímání změn ve vlastní formě komunikace (viz. graf 1 – 7, 2 – 7, 3 – 7).

Jak důležité jsou pro tebe v rozhovoru tyto aspekty? (Věková skupina 12-20 let)

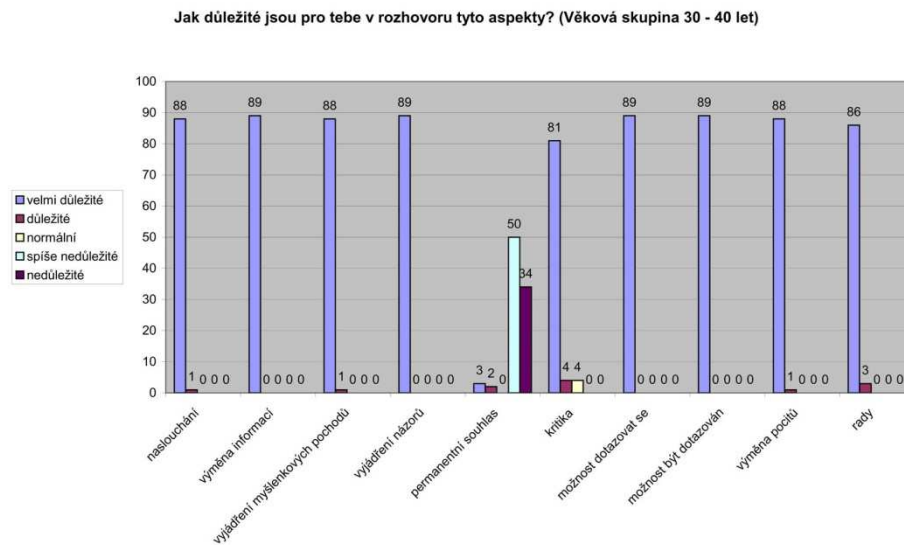

Graf 1 – 7: Důležitost aspektů při rozhovoru, skupina 12 – 20 let

Jak důležité jsou pro tebe v rozhovoru tyto aspekty? (Věková skupina 20 - 30 let)

Graf 2 – 7: Důležitost aspektů při rozhovoru, skupina 20 – 30 let

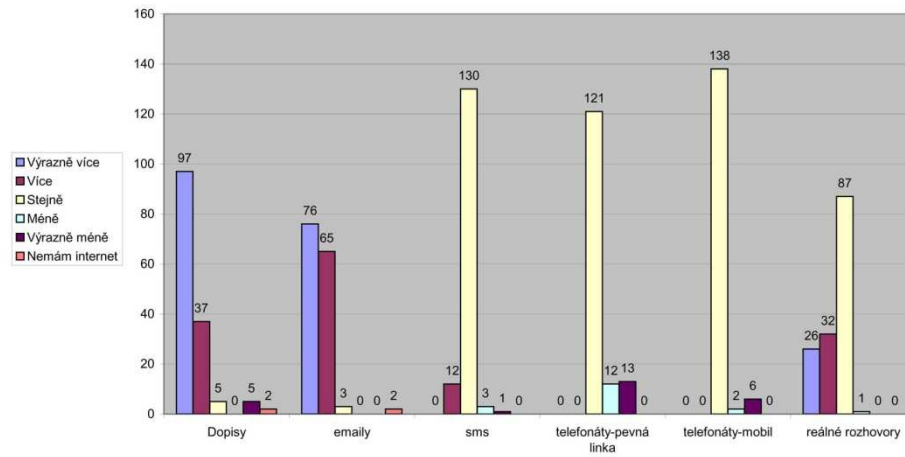

Graf 3 – 7: Důležitost aspektů při rozhovoru, skupina 30 – 40 let

Jak ukazují grafy, jsou odpovědi poměrně podobné, nicméně lze konstatovat jisté rozdíly mezi generacemi. Nejmarkantnější rozdíl je v oblasti permanentního souhlasu a oblasti rad – nejmladší generace prokazuje přirozenou psychologickou podvědomou touhu po přitakání (76%) a naopak averzi vůči radám, zatímco u nejstarší zkoumané generace je tomu opačně. Fenomén přitakání se zřetelně projevuje zvláště u sociální sítě Facebook, která má implementovanou funkci „líbí se mi“, umožňující náhled názorů ostatních uživatelů na osobně zvolený subjekt, který je takto vystaven individuálnímu zkoumání v komparaci širšího spektra účastněných osob.

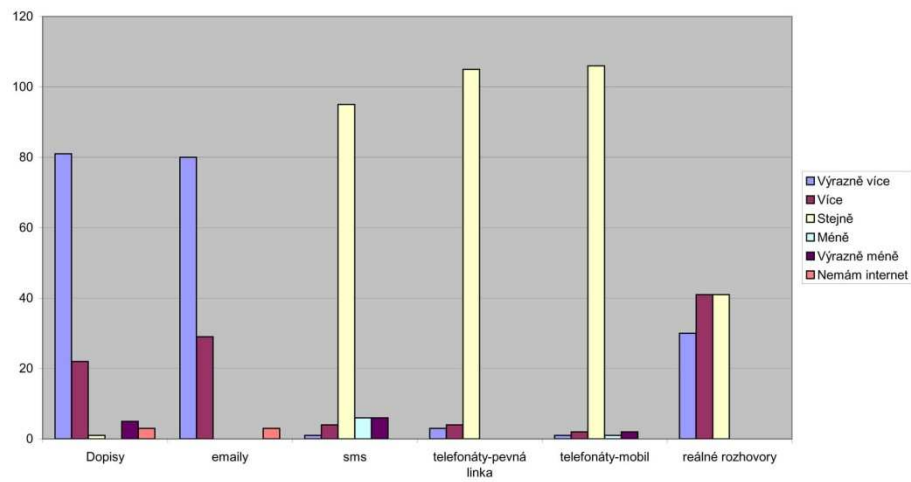
Poměrně zásadní část dotazníku se týkala změn v používání komunikačních médií od doby, kdy jednotliví respondenti začali používat internet či mobilní telefon (graf 1 – 8, 2 – 8, 3 – 8, 1 – 9, 2 – 9, 3 – 9).

Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby kdy používáš internet?
(Věková skupina 12-20 let)

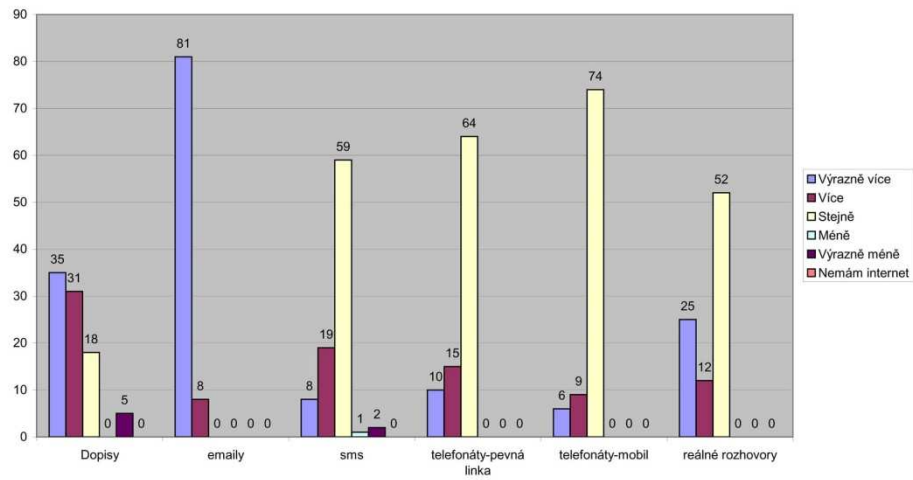
Graf 1 – 8: Pozorované změny – internet, skupina 12 – 20 let

Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby kdy používáš internet?
(Věková skupina 20 - 30 let)

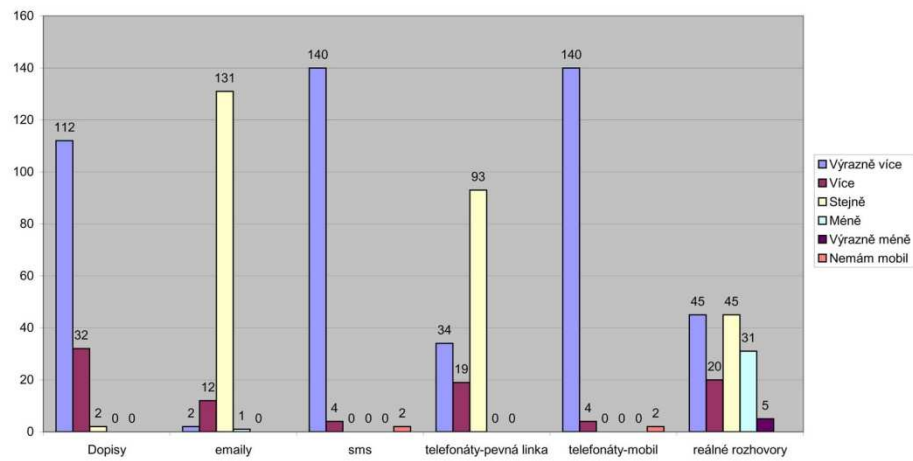
Graf 2 – 8: Pozorované změny – internet, skupina 20 – 30 let

Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby kdy používáš internet?
(Věková skupina 30 - 40 let)

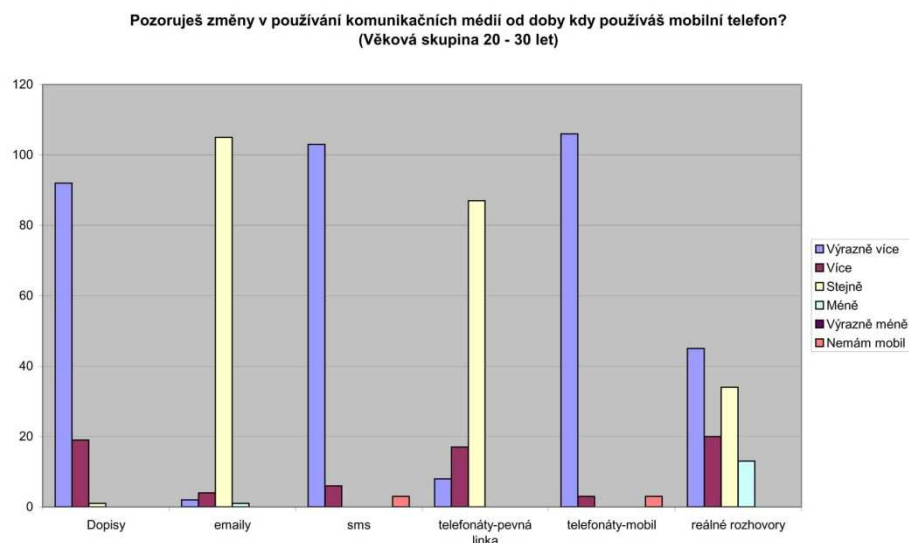

Graf 3 – 8: Pozorované změny – internet, skupina 30 – 40 let

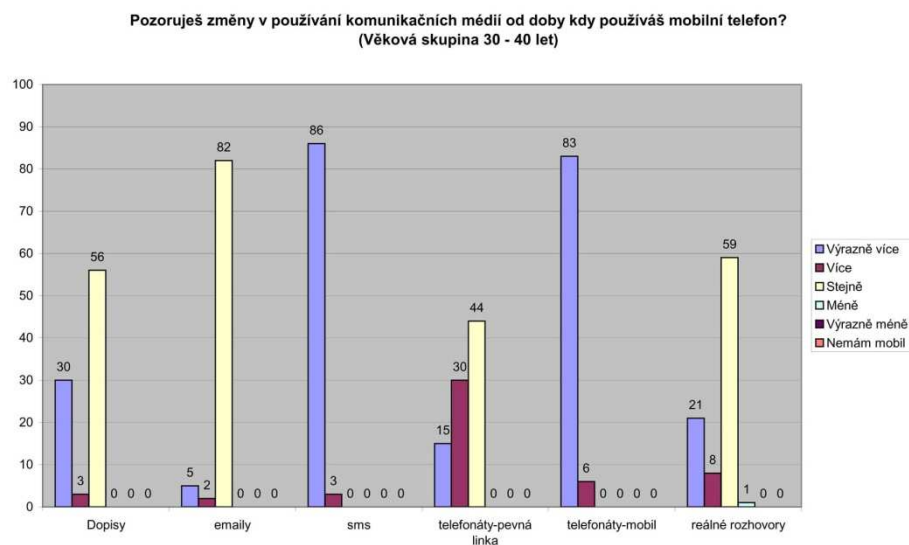
Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby kdy používáš mobilní telefon?
(Věková skupina 12-20 let)

Graf 1 – 9: Pozorované změny – mobilní telefon, skupina 12 – 20 let

Graf 2 – 9: Pozorované změny – mobilní telefon, skupina 20 – 30 let

Graf 3 – 9: Pozorované změny – mobilní telefon, skupina 30 – 40 let

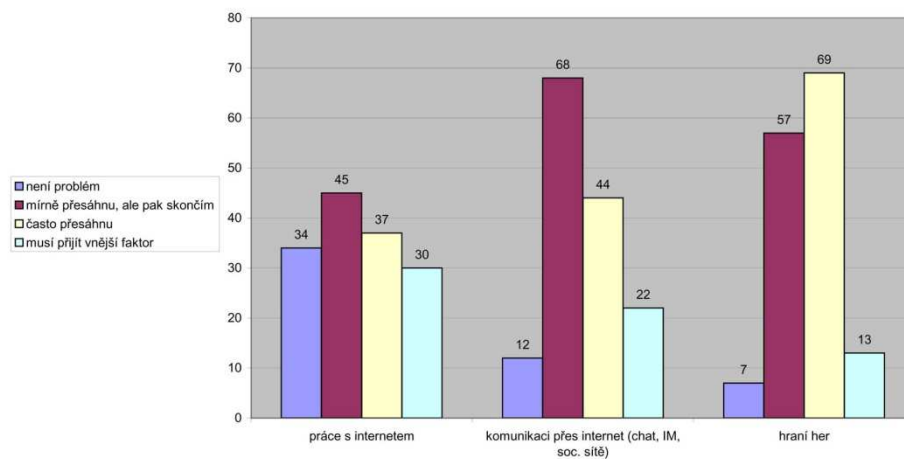
Velká míra změny byla zaznamenána u formy dopisu, u kterého první a druhá část dotazovaných uvedla, že ho již téměř nepoužívá (92%). Vysvětlení vyplývá jednoznačně z možností internetového spojení – e-mail, chat, sociální sítě, instant messaging, a u mobil-

ních telefonů sms, mms a videohovory. Nicméně malé procento se nenechalo těmito médii ovlivnit, což platí především pro nejstarší skupinu (41,5%). Na ústup se dostalo také používání pevné linky, která je nahrazována možnostmi a komfortem mobilní telefonie. Velmi důležitý aspekt změn se vyskytl u pozorování změn pro reálný rozhovor. Všechny věkové skupiny se používáním moderních komunikačních médií změnily ve vztahu k rozhovoru a zřetelně si toho všímají, včetně nejmladší skupiny respondentů (42,5% u první skupiny, 60,5% u druhé skupiny). U třetí skupiny jsou sice čísla popisující výraznější změny nižší (37%), ale i zde k těmto změnám dochází. Při osobních rozhovorech vyplynulo na povrch několik zajímavých faktů – komunikace skrze nová média je pro některé jedince snazší než při rozhovoru tváří v tvář, kde hraje roli i absence nonverbální komunikace; což bylo možné pozorovat při preferenci jednotlivých médií pro komunikaci. Jak již bylo zmíněno, je možné s odpovědí počkat, respektive si ji promyslet. V neposlední řadě je zde i možnost ignorovat začatou komunikaci a rozhovoru se vyhnout (tento aspekt se vyskytoval zejména v odpovědích nejmladší skupiny).

Ačkoli je tento trend čitelný i v předešlých výzkumech, jsou v těchto procentuální hodnoty na mnohem nižší úrovni. I když si uživatelé jednotlivých médií jsou vědomi změn v komunikačním chování, zdá se, že preference moderních médií převažuje nad tímto faktem, což je zajímavé zjištění.

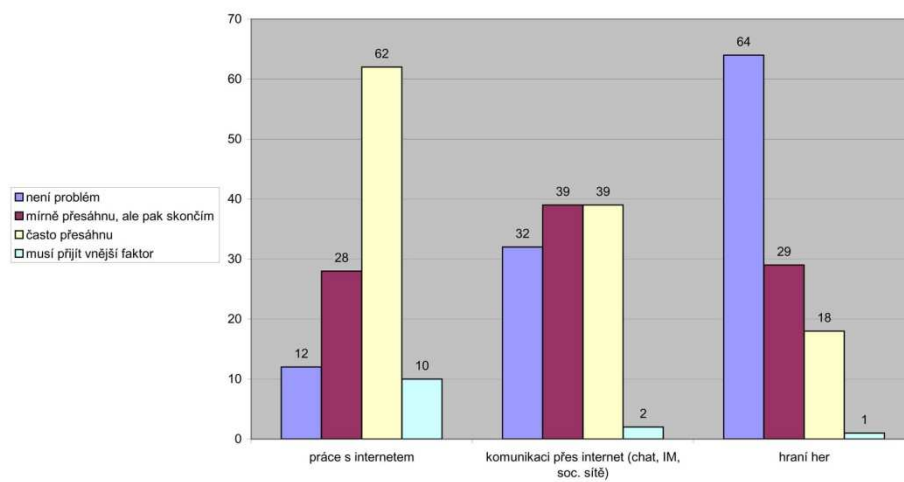
Velmi výrazně se projevila schopnost korigovat používání internetu vzhledem k předem určenému času pro práci s ním (viz graf 1 – 10, 2 – 10, 3 – 10).

Jak je pro tebe obtížné dodržet čas stanovený pro práci s internetem, komunikaci přes internet, hraní her? (Věková skupina 12-20 let)

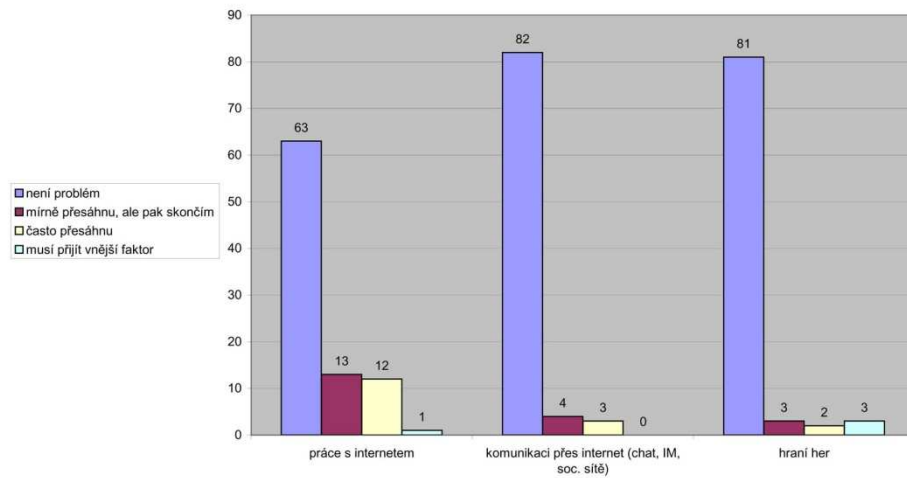
Graf 1 – 10: Schopnost dodržet čas určený pro činnost, skupina 12 – 20 let

Jak je pro tebe obtížné dodržet čas stanovený pro práci s internetem, komunikaci přes internet, hraní her? (Věková skupina 20 - 30 let)

Graf 2 – 10: Schopnost dodržet čas určený pro činnost, skupina 20 – 30 let

Jak je pro tebe obtížné dodržet čas stanovený pro práci s internetem, komunikaci přes internet, hraní her? (Věková skupina 30 - 40 let)

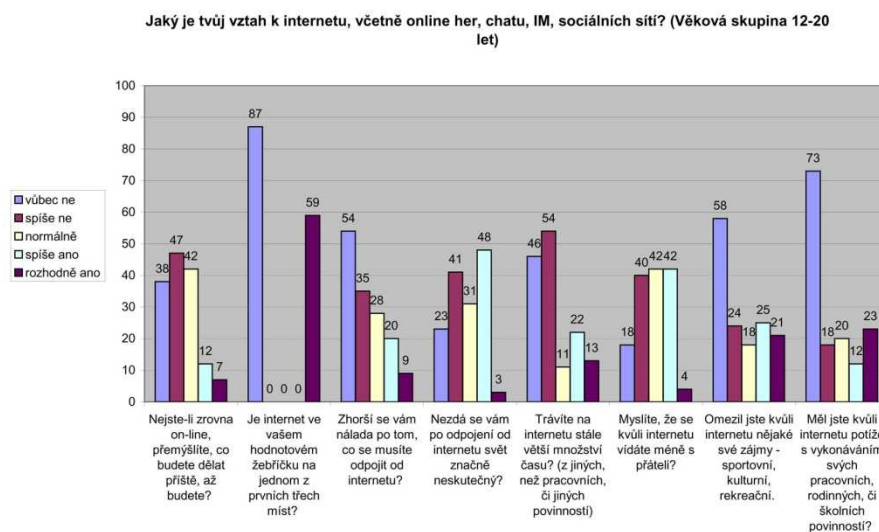

Graf 3 – 10: Schopnost dodržet čas určený pro činnost, skupina 30 – 40 let

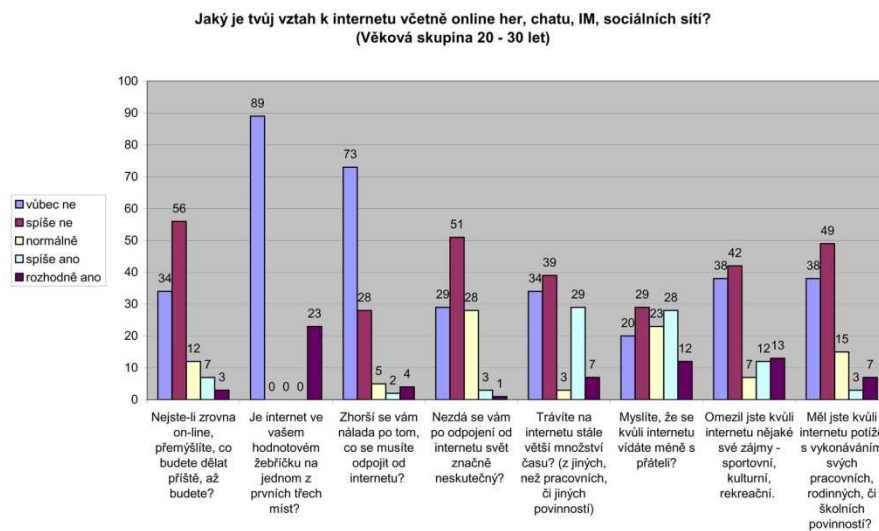
Je zde zřetelný rozdíl mezi jednotlivými věkovými kategoriemi, který je možný interpretovat dvěma způsoby. Pro nejmladší věkovou skupinu je poměrně obtížné ukončovat svou práci (či zábavu) v předem stanovený čas (49%), se vzrůstajícím věkem je tato tendence nižší (39% u druhé skupiny a 8% u třetí skupiny). Je možné, že s rostoucím věkem se psychologicky vyvíjí i vědomí časové korekce, či je výše zmíněný fakt možné vykládat v kontextu dostupnosti internetu a vlastnictvím osobního počítače v současné době oproti minulosti. Ačkoli to v rámci tohoto výzkumu nebylo možné, bylo by zajímavé sledovat tento trend do budoucna, a to především ve vztahu k hraní her a v poměru ke kvalitě audio vizuálního zpracování obsahu.

Poslední část ankety si kladla za úkol dozvědět se o vztahu uživatelů k internetu a mobilní telefonům a vychází z testu použitého v knize Daniela Šmahela „Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi“. Je doplňkem původní ankety, zařazeným pro svou potenci výpovědních hodnot z hlediska psychologické závislosti.

Ačkoli není internet uváděn jako sledovaná životní hodnota, je možné sledovat tendenci v příklonu k tomuto médiu jako jedné z důležitých součástí života (viz graf 1 – 11, 2 – 11, 3 – 11).

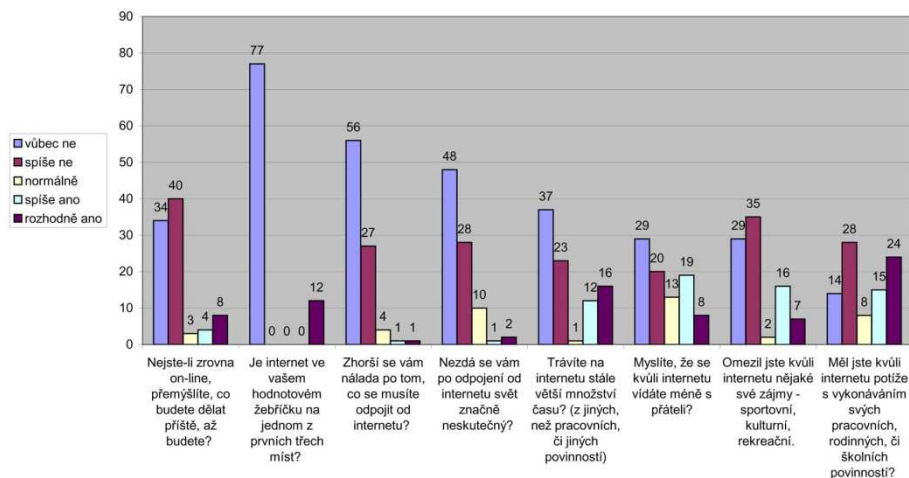

Graf 1 – 11: Vztah k internetu, skupina 12 – 20 let

Graf 2 – 11: Vztah k internetu, skupina 20 – 30 let

Jaký je tvůj vztah k internetu včetně online her, chatu, IM, sociálních sítí?
(Věková skupina 30 - 40 let)

Graf 3 – 11: Vztah k internetu, skupina 30 – 40 let

Už jenom přemýšlení o tom, co budou respondenti dělat při příštím připojení, vypovídá, jakým dílem zaujímá místo v pracovní či osobní oblasti. Zřetelně je to vidět také na počtu odpovědí, které se týkají změn v sociální chování – menší četnost kontaktu s přáteli, omezování zájmů a vznikající obtíže v plnění povinností. Tato tendence narůstá, jak vypovídají i další odborné studie. Například Americká Asociace psychologů naznačuje, že v současné době je zhruba 8 – 10% americké populace závislých jedním z mnoha způsobů na internetu. Zvláštním fenoménem je i zásah tohoto média do psychosomatické oblasti – zejména nejmladší generace pociťuje po ukončení užívání internetu rozdíl mezi virtuálním a reálným světem, která společně se zhoršením nálady charakterizuje varovný signál. Je zřejmé, že lze najít paralelu mezi čím dál větší dokonalostí vytvořených virtuálních prostorů a touhou po lepším světě, respektive úniku před povinnostmi a méně zajímavými možnostmi reálného světa.

ZÁVĚR

Z výsledků výzkumu vyplývají zřetelné rozdíly k přístupu k novým komunikačním formám ve vztahu k věku jednotlivých respondentů a ve vztahu k dostupnosti nových mediálních platforem. Vzhledem k podkladům teoretické části lze prohlásit, že se komunikační návyky proměňují spolu s vývojem nových komunikačních médií a spolu s jejich užíváním a nadužíváním roste i změna v komunikačních schopnostech nejmladší generace. Zatímco starší ročníky využívají komunikačních technologií především jako pracovního nástroje a v menší míře realizují skrze nová komunikační média projekci potřeb své individuality, mladší generace berou média jako prostor, kde se především realizuje tato projekce. Některá z čísel jsou poměrně alarmující jak vůči rodičovskému působení ve výchově, tak vůči výchovně – vzdělávací oblasti širší pedagogické veřejnosti. Komunikační kompetence se mění vzhledem k dostupnosti a preferenci nových komunikačních forem.

Stejně jako závěry původního výzkumu Uwe Buermanna před čtyřmi lety, tak i výsledky získané současným výzkumem potvrzují možný vývoj do budoucna – rozšíření spektra komunikačních médií počítačovou technologií nevede k tomu, že by spolu lidé komunikovali více než dříve, ale má za následek posun při výběru komunikačních médií. Údaje uváděné v anketě i při rozhovorech naznačují, že všichni zúčastnění zároveň vnímají i změnu kvality komunikace, přičemž nepřevažuje dojem zvýšení kvality – právě naopak. Jak se zdá, mnoho lidí zatím není schopno diferencovaně používat různé komunikační cesty a náležitě je přizpůsobovat příslušným důvodům sdělení. Je překvapivé, že se komunikační chování nezmění, ani když člověk vnímá ztrátu jeho kvality. To je vysvětlitelné jen vlastní dynamikou vývoje a návykovým potencionálem některých nových komunikačních forem. Tento trend je zřejmý i z porovnání výsledků dřívějšího výzkumu vůči současnému, kdy se nová média společně se svým využíváním ve stále novějších platformách neustále rozšiřují a zasahují do každodenní komunikace v čím dál větší šíři, jak vypovídá i porovnání získaných výsledků oproti předchozím rokům.

Důležitým faktorem, který podmiňuje zmíněnou dynamiku vývoje, je neustále se zvyšující pohodlnost. Díky novým technologiím je omezení prostoru a času, přinejmenším co se informací týče, zrušeno. Souběžně s tím dochází však zřetelně k redukci komunikace a změnám v komunikačním chování. Starší generace akceptují nové komunikační formy poněkud pomaleji a leckdy i z donucení, mladší generace s nimi vyrůstají a nemají problém v jejich

plném využívání. Platí zde ovšem to, že tyto mladší generace začínají postrádat vztah ke klasickým formám komunikace, stejně jako postrádají jejich smysl. Je otázkou, do jaké míry je nutné vytvořit protiváhu novým komunikačním formám tak, aby byly využívány pro svůj původní účel a ne zbytečně nadužívány v případech, pro které chybí praktické zdůvodnění. Tato otázka je směřována k pedagogickým pracovníkům stejně jako k rodičům a vyžaduje velice pečlivý a kritický pohled na celou věc. Je však zcela evidentní, že vyvstává potřeba vyvažovat zmíněné nadužívání vytvořením polarit zkušeností obecně – realistického charakteru, které jsou zakotvené ve skutečném, tedy reálném a ne virtuálním světě.

Mimo to vyplývají ze závěrů studií zkoumající podobně jako tato změny, které je možné klasifikovat jako závislost – a to stále se zvyšující počty uživatelů nových komunikačních médií, kteří podléhají novým komunikačním platformám více než je zdrávo právě pro jejich návykový potenciál a pohodlnost. Z hlediska získávání informací je možné hovořit o „iGeneration“, „síťové generaci“, případně „Millennials“²⁸, kdy ze střípků zdrojů, často nekriticky vnímaných jako jediné pravdivé, jedinec tvoří mozaiku celkového obrazu, jež však často nemá ani ucelený, ani logický charakter, a postrádá souvislé propojení jednotlivých fragmentů.²⁹ Tato fragmentace bez vnímání souvislého kontextu se projevuje také v pojmání světa, schopnosti učit se, a v neposlední řadě také v mezilidských vztazích ve všech jeho podobách. Tento trend neustále roste i přes značnou osvětu v dané oblasti. Jedním ze společných důvodů je nekritičnost a nesoudnost vůči těmto platformám, která pramení z nevědomého nadšení. Jediná možná prevence spočívá v dostatečně bdělém přístupu jak vychovatelů, tedy rodičů, tak širokém pedagogickém působení. V tomto ohledu je současný stav poněkud neutěšený a je otázka, do jaké míry je třeba zvládnout znalosti ICT a další tak, aby bylo možné vůbec vytvořit podmínky pro ucelené vědomé vzdělávací prostředí. Vůči dalším generacím toho bude obzvláště zapotřebí, neboť již ty současné poněkud propadají do pozice „globálních vesničků“, zatím však bez potřebné nutné sebereflexe a orientace v sobě samých.

²⁸ *Pewsocialtrends.org* [online]. 24.2.2010 [cit. 2011-04-04]. Pew Research Center. Dostupné z WWW: <<http://pewsocialtrends.org/2010/02/24/millennials-confident-connected-open-to-change/>>.

²⁹ BRDÍČKA, Bořivoj. Přichází nová iGenerace. *Metodický portál: Články* [online]. 22. 03. 2010, [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://spomocnik.rvp.cz/clanek/c//11203/PRICHAZI-NOVA-IGENERACE.html>>. ISSN 1802-4785.

Vzhledem k počtu respondentů a lokalizaci studie (středočeský kraj) lze pouze předpokládat možné zobecnění závěrů, které pokrývají jen určitý výsek bez nároku na celostátní pohled. V rámci dalších výzkumů, které se v současné době provádí v dalších zemích, tak tento pouze dokresluje trendy ve změnách komunikačního chování uživatelů nových platforem.

Každopádně lze proti dřívějším výzkumům konstatovat vyšší procenta uživatelů jak internetové tak mobilní komunikace, kterých se dotýkají popisované změny v komunikačním chování. Na předním místě je nutné zdůraznit preferenci nových komunikačních forem oproti klasickým, včetně přímého rozhovoru, na druhém místě potom pohodlnost, kterou nové formy komunikace nabízí. Vůči rostoucí sofistikovanosti nových médií lze logicky očekávat, že se toto procento bude i nadále zvyšovat, a to jak mezi nejmladší generací, tak i se stále rostoucími požadavky na zvládnutí moderních forem komunikace mezi staršími generacemi. Oba aspekty spolupůsobí ruku v ruce a naznačují tento trend do budoucna, jak vyplývá i z porovnání jednotlivých studií. Bezvýhradnou akceptací tohoto trendu, která se v současné době víceméně děje na celosvětové úrovni, je možné vyjádřit rezignaci vůči pedagogicko – výchovnému působení ze strany rodičů a učitelů, což ovšem vůči budoucím generacím není na místě, druhým extrémem by byla čistá negace veškerých nových technologií. V hledání rozumného středu je nutné zvážit všechny doposud vydané pohledy na lidskou stránku komunikace bez přílišného patosu a také, a to je třeba zdůraznit, odpovědnost za budoucí podobu mezilidské komunikace. Otázka je to čistě osobní, nicméně každý by si ji měl zodpovědět jak vůči sobě samému, tak vůči těm, které může jakýmkoli způsobem do budoucna ovlivňovat.

Je nutné se bezpodmínečně přizpůsobovat nejnovějším směrům současné doby a klást na oltář pokrokovosti nepřímé oběti v podobě ztráty ověřených hodnot? Tato otázka by neměla mít řečnický charakter, protože je zcela zřejmé, že neustálé posouvání se k výšinám technického pokroku (a jeho aplikace do běžného života) sebou nese velikou řadu nezodpovězených otázek a současně i problémů, obé vyplývající z nekritického nadšení přijímání těchto technologií. Pojem digitálního věku by neměl vést k automatické digitalizaci člověka.

V souladu s konstatovanými změnami v komunikačním chování uživatelů nových médií je třeba vybudovat si patřičné vědomí, že tato média by v první řadě měla sloužit jako nástroj, se kterým je třeba zacházet určitým způsobem, a to takovým, který slouží pouze jako

doplňk. Budování takového vztahu vůči médiím však není primárně určeno pouze tímto vztahem pro existenci médií samotných, ale vyplývá nutně ze všech výchovných a vzdělávacích procesů, které mají současného mladého člověka v první řadě pevně ukotvit ve světě, který obývá a ve kterém bude jednou aktivně působit. Výchova, jež by měla takové pevné zázemí poskytnout, vyrůstá na neměnných zásadách sociálně – morálního působení nejprve nejbližší rodiny, a poté školního prostředí. Vzhledem ke zjištěným změnám v sociální oblasti a narůstajícímu povrchnímu vnímání mezilidských vztahů, na kterých se nové komunikační formy bezesporu a zásadní měrou podílejí, je nutné zvážit jejich dopady v každém konkrétním věku.

Chceme – li se podílet na výchově zdravého člověka, musíme zvážit za prvé svůj vlastní osobní přístup a postoj k médiím, a za druhé cesty a způsoby, jakým tato média vychovávanému člověku zprostředkujeme. V tomto ohledu je důležitý především zmíněný věk, kdy se dítě setkává s médiem, forma, jakou je mu představeno, a obsah, který je možný médiem zprostředkovat. To vše vyžaduje značnou míru kritičnosti a vědomého přemýšlení nad těmito otázkami, jinak se médium ve většině případů příliš benevolentnosti stává konzumním nástrojem, a vzhledem k lákavosti obsahu často pouhým zdrojem zábavy namísto pracovního využití. Je tedy na místě permanentní otázka „Je toto médium pro zvládnutí konkrétního úkolu skutečně nutné? Neslouží pouze jako zkratka v procesu, který kdyby byl řešen jinou cestou, neposkytl by více užitku a zkušenosti?“

Není možné chápat nové technologie jako samospasitelné a přizpůsobovat jim veškerou formu běžného života. Ve výchovném, a především vzdělávacím procesu, je v současné době dokonce nutné vytvářet takové situace, kdy je používání nových technologií vyvažováno buď situacemi, které média zcela absentují, nebo je není možné používat jako klíč k řešení učebního problému. Jinými slovy reálnou procházku po Vyšehradě lze jen těžko plnohodnotně nahradit sebedokonalejší virtuální formou. Bohužel, až příliš často je učební obsah přenášen právě do této podoby, a ve zkratce nahrazuje plnohodnotný zážitek klikáním na patřičné odkazy bez vjemu skutečnosti, ačkoli je samozřejmě možné patřičným přístupem využít charakteru virtuální výuky pro plnění výukových cílů také (a leckdy snazší cestou). Záleží na pedagogovi, aby se mu tato forma nestala jedinou možnou. Petr Sak k tomu uvádí: „Používání informačních technologií má v současnosti zásadní význam pro vzdělávání. Pomůže nepochybně zkvalitnit a metodicky zmodernizovat i zefektivnit výuku. Představuje atraktivní přístup k poznatkům i dovednostem, které by nezářily jinak těžko dostupné. Zároveň je

nutné rozvíjet u žáků kritický vztah k médiím, učit vybírat, třídit a pořádat ohromný rozsah informací, hodnotit, utvářet si vlastní úsudek a na jeho základě jednat. Žáci, zvláště primární a sekundární školy, potřebují více konkrétního a skutečného života, nejen mediální vědění z druhé ruky.³⁰ V oblasti mezilidských vztahů, například, je naprosto nezbytné vytvářet takové momenty, kdy se lidé spolu scházejí při zcela konkrétních, pokud možno médií neprostopupených, situacích. Večeře v rodinném kruhu vede k něčemu jinému než samostatné jídlo v samostatném pokoji před samostatnou televizí.

K novým komunikačním médiím je tedy potřeba přistupovat vůči jejich výchovně – vzdělávacímu přínosu s jistou opatrností, současně se naučit znát jejich hodnotu a nedávat ji zbytečně vyšší známku než je doopravdy zapotřebí. Je na každém rodiči, vychovateli, učiteli, jakým způsobem bude v tomto ohledu působit na své děti, žáky, studenty, jaký jim dá pohled na nové formy komunikace a jakému přístupu je k nim naučí. A zároveň s těmito procesy je čím dál větším úkolem vytvářet takovou schopnost vnímání skutečného světa, kterou žádný digitální prostor nemůže přehlušit svou lákavostí.

³⁰ SAK, Petr. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vydání. Praha : Portál, 2007. 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0. s. 114.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Monografie

ŠENKOVÁ, S. *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. 3. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc s. r. o., 2002. 262 s. ISBN 80-7182-144-6.

Slovník cizích slov. 2.vyd. Praha 2 : Encyklopedický dům, spol. s r. o., 1995. 251 s. ISBN 80-90-1647-0-6.

BUERMANN, Uwe. *Aufrecht durch die Medien*. Flensburg : Flensburger Hefte Verlag, 2007. 224 s. ISBN 978-3-935679-38-1.

BUERMANN, Uwe. *Techno, Internet, Cyberspace*. Stuttgart : Freies Geistesleben, 1998. 166 s. ISBN 978-3772512483.

MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1991. 348 s. ISBN 8020702962.

OHNESORG, Karel. *Naše dítě se učí mluvit*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 67 s. ISBN 80-04-25233-8.

SAK, Petr. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vydání. Praha : Portál, 2007. 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

SAPIR, Edward, cit. u John Lyons: *Die Sprache*. Beck, München 1992 (4. Auflage), 238 s. ISBN 3-406-09400-7.

Časopisy (články)

BUERMANN, Uwe. Média: důsledek pasivity. *Člověk a výchova*. 2009, 2, s. 40-43.

Webové zdroje

Závislost. *Wikislovník* [online]. 2010 [cit. 2011-04-03]. Dostupné z WWW:
<<http://cs.wiktionary.org/wiki/z%C3%A1vislost>>.

VLNAS, Martin. Triumf vůle - nacistická propaganda nebo nadčasová kinematografie. *Blog.respekt.cz* [online]. 5.1.2007 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW:
<<http://vlnas.blog.respekt.ihned.cz/c1-46054070-triumf-vule-nacisticka-propaganda-nebo-nadcasova-kinematografie>>.

KAUFMAN, Ron. Video Memory Implantation: The Changing Human Brain. *Www.turnoffyourtv.com* [online]. 14.8.2007 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW:
<<http://www.turnoffyourtv.com/commentary/videomemory/images.htm>>.

BRDIČKA, Bořivoj. Přichází nová iGenerace. *Metodický portál: Články* [online]. 22. 03. 2010, [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW:
<<http://spomocnik.rvp.cz/clanek/c//11203/PRICHAZI-NOVA-IGENERACE.html>>. ISSN 1802-4785.

Pew Research Center. Millennials: Confident. Connected. Open to Change *Pewsocialtrends.org* [online]. 24.2.2010 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW:
<<http://pewsocialtrends.org/2010/02/24/millennials-confident-connected-open-to-change/>>.

Pozornost. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 27.1.2011 [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pozornost>>.

NAJVAROVÁ, Veronika. Čtenářská gramotnost žáků 1. stupně základní školy. *Pedagogická orientace* [online]. 2008, 1, [cit. 2011-04-04]. Dostupný z WWW:
<http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/2008/Pedor08_1_CtenarskaGramotnostZaku1StupneZS_Najvarova.pdf>.

Televize vykazuje velmi silný vliv na lidskou mysl. *Magazinzdрави.cz* [online]. 30.3.2010 [cit. 2011-04-04]. Magazín zdraví. Dostupné z WWW: <<http://www.magazinzdрави.cz/televize-vykazuje-velmi-silny-vliv-na-lidskou-mysl>>.

LEWIN, Tamar. *Nytimes.com* [online]. 20.1.2010 [cit. 2011-04-04]. If Your Kids Are Awake, They're Probably Online. Dostupné z WWW: <http://www.nytimes.com/2010/01/20/education/20wired.html?_r=1>.

SEDLÁKOVÁ, Barbora. *Etf.cuni.cz* [online]. 2001 [cit. 2011-04-04]. Historie médií. Dostupné z WWW: <http://www.etf.cuni.cz/~comenius/Projekt%2001/media_historicky.htm>.

ČEPIČKA, David; APFELBÖCK, Hermann. *Pcworld.cz* [online]. 14.8.2008 [cit. 2011-04-04]. Jaká je životnost vašich dat. Dostupné z WWW: <<http://pcworld.cz/software/jaka-je-zivotnost-vasich-dat-3796-p4000>>.

Starověká literatura. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-04-04]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Starov%C4%9Bk%C3%A1_literatura>.

PRCHALOVÁ, Dana. *Jsemandel.cz* [online]. 24.8.2010 [cit. 2011-04-05]. Proces čtení. Dostupné z WWW: <<http://www.jsemandel.cz/Teorie%20%E8ten%ED.htm>>.

Představa. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, [cit. 2011-04-05]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99edstava>>.

KOTRUBENKO, Ing. Viktor. *Hudekos.info* [online]. 27.2.2006 [cit. 2011-04-05]. Používání hudby jako kulisy způsobuje nadměrnou únavu a brání dokonalému vštěpování informací do paměti. Dostupné z WWW: <http://www.hudekos.info/Pouzivani_hudby.pdf>.

PŘÍLOHA

Dotazník využitý k empirickému výzkumu

1. Uved' svůj věk:**2. Jaké je Tvé technické vybavení?**

	Přístroje, které používají všichni členové domácnosti	Přístroje, které jsou Ti k dispozici k vlastnímu soukromému využívání	Přístroje, které jsou k dispozici v práci / ve škole
Telefon			
Mobilní telefon			
Počítač			
Počítač s přístupem na internet			

3. Jaký význam pro Tebe mají jednotlivá komunikační média?

	Zbytečný / nepoužívám	Spíše nedůležitý	Užitečný	Důležitý	Nepostradatelný
Telefon					
Osobní dopis					
Email					
Mobilní telefon – hovor					
Internet					
SMS					
Osobní rozhovor					
Instant Messaging					
Sociální síť					

4. Jak často jsi za poslední týden použil/a jednotlivá média?

	Méně než 1x týdně	1-5x za týden	Denně 1x	Denně 2-10x	Denně více než 10x
Telefon					
Osobní dopis					
Email					
Mobilní telefon					
SMS					
Osobní rozhovor					
Chat					
Instant messaging					
Sociální síť					
Internet					

5. Kolik času denně jsi věnoval/a jednotlivým médiím?

	Méně než 15 minut	15-30 minut	30-60 minut	1-2 hodiny	Více než 2 hodiny
Čtení a psaní dopisů					
Čtení a psaní SMS					
Telefonování z pevné linky					
Telefonování mobilním telefonem					
Reálný rozhovor					
Instant messaging					
Sociální síť					
Chatování					
Surfování po internetu					
Online hry					
Hry na počítači/videohry bez nutnosti internetového připojení					

6. a) V kolika letech jsi měl/a možnost pravidelně využívat tato média? (Vyplň v případě, že je Ti od 12-19 let)

	10-12 let	12-15 let	15-17 let	17-19 let
Mobilní telefon				
Počítač bez připojení k internetu				
Počítač s připojením k internetu				
Televize				

6. b) V kolika letech jsi měl/a možnost pravidelně využívat tato média? (Vyplň v případě, že je Ti od 20-30 let)

	10-15 let	16-19 let	20-24 let	25-30 let
Mobilní telefon				
Počítač bez připojení k internetu				
Počítač s připojením k internetu				
Televize				

6. c) V kolika letech jsi měl/a možnost pravidelně využívat tato média? (Vyplň v případě, že je Ti od 30-40 let)

	10-20 let	21-30 let	30-40 let
Mobilní telefon			
Počítač bez připojení k internetu			
Počítač s připojením k internetu			
Televize			

7. Při které formě komunikace se umíš nejlépe vyjádřit? (Zatrhni jednu variantu)

Rozhovor	
Dopis	
Telefonát	
Email	
Instant messaging	
SMS	
Sociální síť	

8. Jak důležité jsou pro Tebe v rozhovoru tyto aspekty:

	Velmi důležité	Důležité	Normální	Spíše nedůležité	Nedůležité
Naslouchání					
Výměna informací					
Vyjádření myšlenkových pochodů					
Vyjádření názoru					
Permanentní souhlas					
Kritika					
Možnost dotazovat se					
Možnost být dotazován					
Výměna pocitů					
Rady					

9. Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby co používáš internet?

	Výrazně více	Více	Stejně	Méně	Výrazně méně/nepoužívám či nemám internet
Dopisy					
Emaily					
SMS					
Telefonáty-pevná linka					
Telefonáty-mobilní telefon					
Reálné rozhovory					

10. Pozoruješ změny v používání komunikačních médií od doby co používáš mobilní telefon?

	Výrazně více	Více	Stejně	Méně	Výrazně méně/nepoužívám či nemám mobilní telefon
Dopisy					
Emaily					
SMS					
Telefonáty-pevná linka					
Telefonáty-mobilní telefon					
Reálné rozhovory					

11. Je pro Tebe obtížné dodržet čas stanovený pro:

	Není problém	Mírně přesáhnu, ale pak skončím	Často přesáhnu	Musí přijít vnější faktor
Práci s internetem				
Komunikaci přes internet (chat, IM, sociální sítě, VOIP)				
Hraní počítačových her				

12. Jaký je Tvůj vztah k internetu? (včetně hraní online her, chatu, IM, sociálních sítí)

	Vůbec ne	Spíše ne	Normálně	Spíše ano	Rozhodně ano
Nejsi-li zrovna online, přemýšlíš, co budeš dělat příště až budeš?					
Je internet v Tvém hodnotovém žebříčku na jedním z prvních třech míst?					
Zhorší se Ti nálada poté, co se musíš odpojit od internetu?					
Nezdá se Ti po odpojení od internetu svět značně neskutečný?					
Trávíš na internetu stále větší množství času (z jiných než pracovních povinností)?					
Myslíš, že se kvůli internetu vídáš méně s přáteli?					
Omezil/a jsi kvůli internetu nějaké své zájmy-sportovní, kulturní, rekreační?					
Měl/a jsi kvůli internetu potíže s vykonáváním svých pracovních, rodinných či školních povinností?					

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kristian Ostřížek

Vedoucí práce: Ing. Bořivoj Brdička, Ph.D

Obor: Vychovatelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Závislost na médiích – příčiny, projevy a možnosti nápravy

Rok: 2011

Počet stran: 71

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů české literatury a pramenů: 4

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 5

Počet internetových zdrojů: 15